

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalous

2018

Jesse Vainio

DYNAAMINEN TESTAMENTTI – LAKITOIMISTOJEN TOIMINNAN MONIPUOLISTAJA

– Suunnannäyttäjäksi kilpaillulla alalla

Jesse Vainio

DYNAAMINEN TESTAMENTTI – LAKITOIMISTOJEN TOIMINNAN MONIPUOLISTAJA

- Suunnannäyttäjäksi kilpaillulla alalla

Dynaaminen testamentti vaatii, niin lakitoimiston asiakkaalta, kuin myös juristilta erinomaisia vuorovaikutustaitoja. Dynaamisen testamentin on oltava laatijansa näköinen ja siitä on käytävä ilmi laatijalähtöisyys, ts. laatijan viimeinen tahto on selkeästi oltava havaittavissa. Siitä huolimatta laadintavaiheessa juristista on monissa tilanteissa korvaamaton apu. Kommunikoinnin asiakkaan ja juristin välillä on toimittava, jotta dynaamiseen testamenttiin saadaan sisällytettyä laatijalle tärkeät seikat muotomääräyksiä noudattaen. Parhaimmillaan testamentin dynaamisilla osilla pystytään varmistamaan testamentin laatijan viimeisen tahdon täyttyminen. Lisäksi vuorovaikutuksen parantuminen asiakkaiden ja juristin välillä yhdellä osa-alueella antaa potentiaalisen mahdollisuuden parantaa näitä vuorovaikutustaitoja lakitoimiston toiminnassa kokonaisuudessaan.

Lakitoimistojen omaksuessa ensin kansallisella tasolla dynaamisen testamentin tuomat hyödyt, sitä on mahdollista hyödyntää myös kansainvälisissä perimystilanteissa. Työvoiman liikkumisen lisääntyminen ja ylipäättään kasvanut maahan- ja maastamuuttovirta tuovat potentiaalisia kansainvälisiä testamenttiasiakkaita suomalaisiinkin lakitoimistoihin.

Opinnäytetyön perusteella juristien tämänhetkinen osaaminen dynaamisesta testamentista on vielä rajallinen, eikä se vielä riitä konkreettiseen dynaamisen testamentin käyttämiseen asiakastilanteissa. Koulutuksin ja seminaarein voidaan päästä hyvään alkuun juristien opastamisessa kohti dynaamisen testamentin käyttöä, mutta myös muita tukitoimia vaaditaan, jotta dynaamisen testamentin käyttö olisi kokonaisvaltaisesti hallittua. Tämä opinnäytetyö on luotu tukemaan tätä ajatusta. Tämä dynaamisen testamentin tietopaketti on osoitettu, niin juristeille kuin myös oikeustieteen opiskelijoille. Sen tarkoitus on avata dynaamisen testamentin käsitettä sekä luoda lukijalleen ideoita, kuinka hyödyntää dynaamista testamenttia omassa lakitoimistotoiminnassaan. Tätä tukevat mm. opinnäytetyössäni esitetyt markkinointiviestinnän vinkit.

ASIASANAT:

Jäämistösuunnittelu, oikeustoimi, dynaaminen testamentti, delegointikielto, lainvalintasäännös, perintö- ja hallintostatuutti, EU:n perintöasetus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business administration | Jurisprudence

2018 | 45 pages

Jesse Vainio

DYNAMIC TESTAMENT – DIVERSIFICATION OF LAW OFFICES' DAILY WORK

- Possible Leader in Competitive Field

Fluent interaction skills are necessary when lawyer is working a dynamic testament with clients. Dynamic testament has to be done from the beginning to end as the client demands. In most cases lawyers help is irreplaceable. When the third person is reading the dynamic testament, client's output has to be shown. Communication has to work between the lawyer and client as it's the only way to complete the dynamic testament. At its best dynamic parts of testament ensure the realization of client's last will. In addition, as the interaction gets better in one part of the lawyers daily work, it may improve the communications overall.

When law offices embrace the idea of dynamic testament nationally it is possible to use it internationally. The Increase of workforce and immigration bring potential international clients to Finnish law offices.

Based on this thesis the lawyers' know-how is very limited when it comes to using dynamic testament. With training it is possible to improve lawyers' skills but other support is also necessary. This thesis was created for lawyers and law students as an information package, which clarifies the idea of the dynamic testament. The thesis is also made to create ideas for how to use the dynamic testament in a law office. The examples of marketing communications give further support.

KEYWORDS:

Planning the estate, judicial act, dynamic testament, the delegation prohibition, the choice of law provision, heritage- and administration statute, EU's inheritance regulation

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET	5
1 JOHDANTO	7
2 DYNAAMISESTA TESTAMENTISTA	12
2.1 Perimysjärjestys	12
2.2 Jäämistösuunnittelu	13
2.3 Dynaamisen testamentin käsite	14
2.3.1 Delegointikielto	14
2.3.2 Milloin delegointi on mahdollista?	16
Delegointi testamentin toimeenpanijalle	17
Delegointi leskelle	21
Delegointi testamentin edunsaajalle	22
3 KANSAINVÄLISET PERIMYSTILANTEET	26
3.1. Yleistä	26
3.2. Perintö- ja hallintostatuutti	27
3.3. Lainvalintasäännös	28
3.4. Kansainväliset perimystilanteet ja dynaaminen testamentti	29
3.5. Vertailua oikeusjärjestelmien välillä	30
3.6. EU:n perintöasetus	33
3.7. Lopuksi	35
4 DYNAAMINEN TESTAMENTTI KÄYTÄNNÖN ELÄMÄSSÄ	37
4.1. Dynaamisen testamentin käytännön soveltaminen kansainvälisissä perimystilanteissa	37
4.2. Kansallinen taso	39
4.2.1. Lakitoimistojen markkinointi dynaamisen testamentin avulla	39
4.2.2. Vuorovaikutussuhde	42
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	45
6 LÄHTEET	46

KÄYTETYT LYHENTEET

ELY-keskus	Elinkeino- liikenne ja ympäristökeskus
KHO 2009:104	Korkeimman hallinto-oikeuden päätös nro. 104 vuodelta 2009
KKO 1945 I 31	Korkeimman oikeuden päätös nro. 31 vuodelta 1945
perintöA 21.1. art	Euroopan unionin perintöasetuksen artikla nro. 21.1.
PK	Perintökaari 40/1965

1 JOHDANTO

Jäämistösuunnittelu mielletään usein hyvin jäykäksi ja yksipuoliseksi. Perinteinen testamentti nähdään usein ainoana jäämistösuunnittelun työkaluna¹. Mikä luokitellaan perinteiseksi testamentiksi, voi usein jäädä perinnönjättäjälle hieman pimentoon. Tosiasiassa testamenttilajeja on monenlaisia². Dynaaminen testamentti on näistä testamenttilajeista kenties se joustavin ja monipuolisin vaihtoehto perinnönjättäjälle, sen pyrin ainakin työni avulla osoittamaan. Toisaalta se on varmasti myös yksi tuntemattomimmista testamenttilajeista. Opinnäytetyöni tarkoituksena on analysoida dynaamisen testamentin mahdollisuuksia, paitsi testamentin laadinnan, myös koko jäämistösuunnittelun monipuolistajana. Yritän myös saada dynaamisen testamentin tunnetummaksi, niin juristien, kuin myös muiden ihmisten keskuudessa.

Kokonaisvaltainen ja helposti ymmärrettävä analyysi jää kuitenkin vajaaksi, ilman laajaa tietopakettia dynaamisesta testamentista. Mitä dynaamisella testamentilla tarkoitetaan? Mitkä ovat sen vahvuudet ja heikkoudet? Mitkä ovat sen mahdollisuudet ja uhat? Kokonaisvaltainen analyysi on mahdollista, kunhan olemme luoneet kattavan kokonaiskuvan analyysin kohteesta. Väitän ettei dynaaminen testamentti ole käsitteenä, saati sitten käytännössä tunnettu. Väitteeni perustuu ensiksi siihen, että sain opinnäytetyön aiheen työharjoittelupaikkani kautta. Suoritin harjoitteluni Lakiasiantomisto Anne Maunulassa. Heidän näkemyksensä mukaan dynaaminen testamentti edellyttää enemmän tunnettavuutta, mutta ennen kaikkea osaamista sen soveltamiseen, jotta se voi tarjota parhaan mahdollisen lopputuloksen. Toiseksi opinnäytetyötä tehdessäni monet ystäväni ja sukulaiseni ovat kysyneet, mistä opinnäytetyöni kirjoitan, mainittuani aiheekseni dynaamisen testamentin, seuraava kysymys on ollut joka kerta, että mitä se tarkoittaa. Tämä on osaltaan vahvistanut käsitystäni siitä, kuinka tarpeellinen opinnäytetyöni parhaimmillaan voi olla, ennen

¹ Mikkola 2014, 868

² Testamenttilajeja on monenlaisia ja niitä on vaikea luokitella perinteisiin ja ei-perinteisiin testamentteihin. Perinteisenä pidetään usein testamenttia, joka sopii omaan tilanteeseen parhaalla mahdollisella tavalla. Usein sillä tarkoitetaan täyttä omistusoikeustestamenttia, johon palaan opinnäytetyössäni myöhemmin tarkemmin. Muita testamenttilajeja ovat esimerkiksi käyttö- ja hallintaoikeustestamentti, rajoitettu omistusoikeustestamentti sekä opinnäytetyöni aiheena oleva dynaaminen testamentti. Lakiopas.com

kaikkea ihmisten tutustuttamisessa dynaamisen testamentin teoriaan ja osaltaan myös käytännön soveltamiseen.

Opinnäytetyöni rakensin siten, että johdantokappaletta seuraa tietoperustaosuus, joka perustuu kokonaisuudessaan oikeuskirjallisuuteen. Käytännön toteutus –kappaleen tein erilliseksi kokonaisuudeksi tietoperustan perään. Tässä kappaleessa pyrin käytännönläheisestä näkökulmasta analysoimaan dynaamisen testamentin mahdollisuuksia sitä käytettäessä. Toisaalta myös pohdin sen tuomia hyötyjä erityisesti lakitoimiston arkiseen toimintaan ja toimistojen asiakasmääriin. Tällaisella kappaleella pyrin saamaan tekstin mahdollisimman lukijaystävälliseksi, jossa oma analysointini ei ole sekoittamassa kirjallisuuteen perustuvaa faktatietoa. Pyrkimykseni tällä jaottelulla on, että ensin lukija ymmärtää dynaamisen testamentin käsitteen, sen käytön tarkoituksen sekä myös millaisissa tilanteissa dynaamista testamenttia voi käyttää. Tämän jälkeen lukijan on toivottavasti helpompi seurata analyysiosuudessa omaa ajatuksenjuoksuani ja hänen on helpompi mahdollisesti yhtyä esittämiini näkemyksiin, ja toisaalta myös tehdä omia analyyseja tietoperustan pohjalta.

Tietoperustaosuudessa olen ensin avannut perintökaaren säännöksiä lakimääräisestä perimysjärjestyksestä sekä olen tuonut esille jäämistösuunnittelun työkaluja testamentin lisäksi. Tämän jälkeen olen avannut dynaamisen testamentin käsitettä. Ehkä jopa suurin yksittäinen syy, miksi dynaaminen testamentti ei ole vielä tullut laajalti tunnetuksi, on delegointikiellon periaate. Tämä periaate antaa dynaamisesta testamentista tietyllä tavalla hämärän vaikutelman. Millainen delegointi on hyväksyttävää ja millainen ei? Avaan tämän käsitteen, ja pyrin samalla osoittamaan, ettei tämä periaate tee dynaamista testamenttia automaattisesti tehottomaksi. Mitkä seikat kuuluvat periaatteen sisälle, ja toisaalta millä perustein delegointia voi kuitenkin sisällyttää testamenttiin kiellosta huolimatta?

Tuulikki Mikkola toi lähdekirjallisuudessa esille kansainväliset perimystilanteet esille esimerkkeinä, joissa dynaamista testamenttia voisi mahdollisesti hyödyntää³. Tunsin tässä yhtymäkohdan omaan ajatteluuni. Kansainväliset perimystilanteet tulevat varmasti tulevaisuudessa entistä ajankohtaisemmiksi. Miten työvoiman liikkuvuus Suomesta, niin EU:n alueelle, kuin myös EU:n ulkopuolelle vaikuttaa perimystilanteisiin? Entäpä pakolaisuus virta Suomeen? Lisäksi Suomesta muuttaa eläkepäivikseen esimerkiksi Espanjaan paljon suomalaisia, mitä heidän tulee ottaa huomioon, kun he laativat omaa

³ Mikkola 2014, 869

testamenttiaan. Pystyykö dynaaminen testamentti ratkaisevasti auttamaan perinnönjättäjä laatimaan testamentti, joka on täysin laatijansa näköinen? Yhteenvetona pureudun, niin tietoperustassani, kuin myös omassa pohdinnassani keskeisesti kysymykseen: ”Millä keinoin dynaaminen testamentti tehdään tunnetummaksi, ja miten sitä pystytään tehokkaasti soveltamaan?” Jotta dynaamisen testamentin mahdollisuuden, niin kansallisissa, kuin myös kansainvälisissä perimystilanteissa voi ymmärtää, on oltava tietoinen sen perusteista. Työstäni käy lisäksi ilmi kansainvälisen perimyksen lähtökohdat, jotka on oltava hallussa ennen kuin dynaamista testamenttia voidaan edes kuvitella hyödynnettävän kansainvälisissä perimystilanteissa.

Pääasiassa oikeuskirjallisuuteen perustuva lähdekirjallisuuteni on tarjonnut minulle kaiken oleellisen tiedon. Asiat oli eri kirjoihin kirjoitettu hyvin samanlaisesti ja lähdekirjani olivat käyttäneet ristiin toisiaan omissa lähteissään. Huomasin lähteitä tutkiessani, että mitä paksumpi kirja oli kyseessä, sitä vaikeaselkoisemmin teksti oli kirjoitettu. Näin ollen käytin paksumpia kirjoja kirjoitettavan aiheen valitsemiseen ja perusteiden ymmärtämiseen. Ohuemmista kirjoista taas sain kaiken lisätiedon ja sain paremmat lähtökohdat aloittaa oman oppimisen soveltaminen. Tästä huolimatta, erityisesti analyysiosuuteen on jäänyt varmasti aukkoja, joita olen yrittänyt paikkailla muilla matkan varrella esille tulevilla lähteillä ja eri näkökulmilla. Koska kyseessä on opinnäytetyö, enkä voi millään tapaa pitää itseäni juridiikan ammattilaisena, työssäni tulee varmasti esille kohtia, joita olen soveltanut/analysoinut väärin tai puutteellisesti.

Oikeuskirjallisuus ei ole näkemykseni mukaan joustavimmasta päästä, verrattuna aikaisemmin käyttämiini lähteisiin ja paikka paikoin teksti voi olla erittäin haastavasti tulkittavaa. Se kuitenkin osaltaan toi minulle täysin uudenlaista haastetta ja tietyllä tavalla toi puhtia näyttää osaamiseni työssä, joka liittyy erittäin läheisesti oppimaani kolmen vuoden opintojeni aikana. Analyysissä käyttämäni lähteet eivät välttämättä perustu oikeuskirjallisuuteen lainkaan. Pyrin analyysiosuuden kirjoittamaan lähes täysin maallikon näkökulmasta ja toivonkin löytäväni helpommin lähestyttävämpiä lähteitä. Aikaisemmin mainitsemieni analysointivirheiden etsimisen sijaan toivon lukijan keskittyvän kokonaisuuden hahmottamiseen ja hakevan työstä uusia ajatusmalleja, joita hän pystyy opinnoissaan tai työssään käyttämään tai soveltamaan edelleen.

Tavoitteeni on työlläni osoittaa tutkimuskysymykseni mukaisesti, miten dynaamista testamenttia voidaan hyödyntää jäämistösunnittelussa ja laajemmin koko lakitoimiston arkipäiväisessä työskentelyssä. Dynaamisen testamentin monipuolisuus avaa loistavia mahdollisuuksia lakitoimistoille ja sen avulla perimystilanteisiin voidaan saada kaivattua

joustoa. Dynaamisen testamentin johdosta perittävä sekä myös perilliset pystyvät varautumaan perimystilanteeseen jo ennen sen täytöntöönpanoa. Laadintavaiheessa on kuitenkin oltava tarkkana, jotta mahdolliset riskit sekä mahdollisuudet tunnistetaan ja testamentti ylipäättään laaditaan hyväksyttävässä muodossa⁴.

Toivon dynaamisen testamentin herättävän kiinnostusta jäämistösuunnitteluun. Tämä johtaisi luonnollisesti asiakasmäärien kasvuun, jolloin ihmiset pääsevät tutustumaan kokonaisvaltaisemmin lakitoimistojen toimintaan. Lisääntyneet dynaaminen testamenttiasiakkaat edelleen kehittävät juristien vuorovaikutustaitoja, joka on omiaan parantamaan ihmistuntemusta. Hyvät vuorovaikutustaidot sitouttavat asiakkaita ja toimivan puskaradion kautta se myös todennäköisesti lisää asiakasvirtaa. Maksimaalisen hyödyn saavuttamiseksi näen välttämättömäksi myös mainonnan lisäämisen osaksi lakitoimistojen toimintaa. Kiinnostuksen lisääntyminen, vuorovaikutustaidot ja mainonta yhdessä luovat vankan, positiivisen, kehityskäyrän lakitoimistojen asiakasvirran ja koko toiminnan kasvuun. Pohdin myös, voiko ihmiset ajan myötä mieltää lakitoimiston toiminnan yhtä arkipäiväiseksi, kuin esimerkiksi pankki- ja vakuutustoiminnan.

Olen työssäni pyrkinyt siihen, että se ei kokonaan perustuisi oikeuskirjallisuuden referointiin ja olen pyrkinyt erittäin rohkeasti tuomaan esille omaa näkemystäni ja analysointikykyä, joka on mielestäni suurin mittari, mitä voin kolmen vuoden opinnoistani osoittaa. Kolmannen vuoden korkeakouluopiskelijan osaamiseksi ei mielestäni riitä tekstin referointitaito, sillä koko opintojeni ajan meille on korostettu jo opitun asian soveltamiskykyä. Sen haluan värityvän esille myös omasta työstäni. Kunniahimoisin tavoitteeni ja tietyllä tapaa tähän työhön liittyvä haaveeni on tuoda esille jokin uusi asia, joka osaltaan voi helpottaa jäämistösuunnittelua ja koko juridisen alan toimintaa. En tarkoita tällä välttämättä mitään konkreettista asiaa, vaan että jollekin alan ammattilaiselle tulee mieleen tekstiä lukiessani uusi tapa, jolla juridisia toimenpiteitä voi suorittaa. Edellä kuvatun tapahtuessa, koen päässeeni maaliin koko opiskeluelämässäni peruskoulusta tähän päivään.

Suuntaan opinnäytetyöni laki- ja asianajotoimistoille, mutta myös juridiikan tradenomiopiskelijoille sekä oikeustieteen opiskelijoille. Toivon heidän pystyvän käyttämään työtäni oppaana, niin päivittäisessä työssään, kuin myös oppikirjojen ja muun oppimateriaalin tukena. Tekstini ymmärtäminen vaatii jonkin verran tuntemusta,

⁴ Mikkola 2014, 875-880

erityisesti perhe- ja perintöoikeudesta, eli täysin asiasta tietämättömänä tekstistäni ei välttämättä pääse kokonaan perille. Luonnehtisinkin työtäni, enemmän lisätiedon ja jo opittujen tietojen ja taitojen syventymisen lähteenä.

2 DYNAAMISESTA TESTAMENTISTA

2.1 Perimysjärjestys

Suomen kansalaisen, jolla ei ole liittymiä vieraisiin valtioihin, perimyksen sovelletaan pääsäännön mukaan perintökaaren säännöksiä. Perintökaari⁵ määrää mm. perimysjärjestyksestä siten, että lähin perillinen on ensisijaisesti oikeutettu perintöön. Tähän ensimmäisen parenteelin joukkoon kuuluvat rintaperilliset, eli vainajan lapset, lapsenlapset jne. Lisäksi aviolapset, tunnustetut lapset, lapset joiden isyyden tuomioistuin on vahvistanut, kihlalapset eräin edellytyksin ja väkisin maaten siitetyt lapset⁶. Jos vainajalta ei jää rintaperillisiä, astuu voimaan lesken perintöoikeus, tällä ei kuitenkaan ole lopullista syrjäyttävää vaikutusta vainajan sukulaisiin johtuen siitä, että leski ei ole lakimääräinen perillinen. Tämä tarkoittaa, että lesken kuollessa ensimmäisenä kuolleen omaisuus ja lesken omaisuus jaetaan kummankin perintöön oikeutettujen sukulaisten kesken⁷.

Toinen parenteeli koostuu selkäperillisistä ja sivuperillisistä. Eli vainajan vanhemmista ja näiden rintaperillisistä, toisin sanoen vainajan sisaruksista ja näiden lapsista. Kuten ensimmäisessäkin parenteelissa, myös toisen parenteelin sijaisperimisoikeus on rajaton⁸.

Kolmanteen parenteeliin kuuluvat vainajan isovanhemmat. Isovanhempien sijaan tulijoina myös vainajan sedät, tädit ja enot kuuluvat kolmanteen parenteeliin. Tähän myös katkeaa sijaisperimisoikeus eli perintökaaren mukaan serkut eivät ole lakimääräisiä perillisiä. Jos siis kolmannessakaan parenteelissa ei ole perillisiä elossa perintö menee perintökaaren mukaan valtiolle⁹. Tähän lakisääteiseen perimysjärjestykseen perittävä voi tehdä muutoksia mm. testamentilla¹⁰.

⁵ Perintökaari = Laki, joka Suomessa määrää perintö- ja testamenttioikeudesta. Finlex, Perintökaari 5.2.1965/40

⁶ Väkisin maaten siitetyt lapset = Perintökaari 2:4, ”Jos lapsi on väkisin siitetty, periköön lapsi isän ja isänpuoliset sukulaiset”.

⁷ Mäkelä 2015, 11-12

⁸ Mäkelä 2015, 11-12

⁹ Perintökaaren viidennessä luvussa käsitellään valtion oikeudesta saada perintö

¹⁰ Mäkelä 2015, 11-12

2.2 Jäämistösuunnittelu

Testamentti on perinteisin jäämistösuunnittelun elementti, jäämistötoimi. Usein testamentin katsotaankin olevan synonyymi koko jäämistösuunnittelulle. Tämä on kuitenkin vain osa laadukasta ja kattavaa omaisuusjärjestelyä. Antti Kolehmainen ja Timo Rabinä ovat teoksessaan määrittäneet jäämistösuunnittelun toiminnaksi, jossa perinnönjättäjän tarkoituksena on vaikuttaa jollain tavalla jäämistöönsä. Toiminnalla tarkoitetaan vaikuttamista a) kuolinpesän hallintoon, b) jaettavan omaisuuden määrään tai laatuun tai siihen c) kuka tai ketkä ovat edunsaajia sekä d) mitä ja kuinka paljon he jäämistöstä saavat¹¹. Tosiasiassa perinnönjättäjällä on siis monenlaisia tapoja vaikuttaa siihen, kuka hyötyy hänen omaisuudestaan ja kuinka varallisuudensiirto on tarkoituksenmukaista järjestää. Perinnönjättäjä voi tehdä erilaisia luovutuksia, kuten lahjoittaa omaisuuttaan tietyille henkilölle, toinen tapa on erilaisten vakuutusten, esimerkiksi henkivakuutuksen kautta siirtää rahavaroja ohi sekä osituksessa, että perinnönjaossa jaettavien varojen¹². Ahti Saarenpää käsittelee jäämistösuunnittelua toiminnan sijaan terminä, johon sisältyy a) sukupolvenvaihdosta koskevat, b) jäämistön ohittamiseen tähtäävät, c) yksilön varallisuusasemaa koskevat, d) edunvalvontaa koskevat, e) parisuhdeoikeudelliset, f) jäämistön haltuunottoa koskevat ja g) jäämistösaantojen hyödyntämistä ohjaavat toimet¹³.

Kuten sanottua jäämistösuunnittelu on osa henkilön itsemääräämisoikeutta. Kuitenkin jäämistösuunnittelun monitahoisuus usein monilta unohtuu, joka tarkoittaa, ettei jäämistösuunnittelun kaikkia ulottuvuuksia oteta huomioon. Laatijalla on laaja kirjo mahdollisuuksia oman jäämistönsä suunnitteluun, tästä huolimatta perinteisesti pitäydytään pelkässä testamentissa. Suomessa asiakirjamallinen testamentti on hyvä osoitus siitä, miten testamentinvapauden sijaan usein puhutaan vapauden rajoittamisesta¹⁴.

¹¹ Mäkelä 2015, 15-16

¹² Rabinä ja Kolehmainen 2012, 1-7

¹³ Mäkelä 2015, 16

¹⁴ Mikkola 2014, 868

2.3 Dynaamisen testamentin käsite

Testamentti laaditaan usein tilanteessa, kun sen varsinaisista oikeusvaikutuksista ei ole vielä tietoa. Tällöin voi pohtia, pystyisikö testamenttiin liittämään sen dynaamisuutta edistäviä elementtejä. Ahti Saarenpää on kymmenen vuoden ajan käyttänyt dynaamisen testamentin käsitettä, joka perustuu testamenttijärjestelmäämme. Terminologisesti se on lanseeraus Vesa Annolan väitöskirjasta, joka käsittelee sopimusten dynaamisuutta. Annolan mukaan sopimuksen tulisi jo solmimisvaiheessa olla sellainen, että sen on suunniteltu täydentyvän suoritusvaiheessa. Lisäksi sopimuksen solmimisvaiheessa pitäisi huomioida mahdolliset muuttuvat olosuhteet¹⁵. Dynaaminen testamentti on pyrkinyt viime vuosina avaamaan vapaudenrajoittamiskäsitettä. Se antaa mahdollisuuden varautua mahdollisiin olosuhdemuutoksiin. Dynaamisesta testamentista on kaksi erilaista tulkintaa. Sen laajassa tulkinnassa laatija on varautunut olosuhdemuutoksiin testamentin vastaanottohetkellä tai sen jälkeen. Suppean tulkinnan perusteella. Testamentinsaajien oikeudet supistuvat, laajenevat tai muutoin muuttuvat ajan myötä¹⁶.

2.3.1 Delegointikielto

Huolimatta siitä, että Ahti Saarenpää on jo kymmenen vuoden ajan puhunut dynaamisesta testamentista käsitteenä, siihen suhtaudutaan usein varauksella ja siviilioikeudellisten mahdollisuuksien suhteen sen rajoja pidetään hämärinä. Nimenomaan dynaamisuuden turvaamiseksi tehtyä päätösvallan delegointia pidetään sääntöä rikkovana tekijänä¹⁷.

Oikeustoimet voidaan luokitella kahteen ryhmään, riippuen siitä, voiko oikeustoimen toteuttamiseen käyttää valtuutettua vai ei. Oikeustoimia, joihin voi käyttää valtuutettua kutsutaan yleisiksi oikeustoimiksi ja oikeustoimia, jotka eivät salli valtuutetun käyttöä

¹⁵ Tuulikki Mikkola oli artikkelissaan viitannut Vesa Annolan väitöskirjaan Sopimuksen dynaamisuus: taloudellinen rakennetutkimus sopimuksen täydentymisestä ja täydentymisen ohjaamisesta. Turun Yliopisto 2003. Tähän väitöskirjaan perustuu myös Ahti Saarenpään kehittämä Dynaamisen testamentin käsite. Mikkola 2014, 875

¹⁶ Mikkola 2014, 875

¹⁷ Mikkola 2014, 875

kutsutaan henkilökohtaisiksi oikeustoimiksi¹⁸. Tämän luokituksen mukaan testamentti on henkilökohtainen oikeustoimi, eikä sitä siis voi tehdä toisen henkilön välityksellä. Testamenttia pidetään avioliiton solmimissopimuksen, vihkijälle annettavan vastauksen ja isyyden tunnustamisen ohella korostetun henkilökohtaisena oikeustoimena¹⁹. Tarkoittaen sitä, että testamentin ei voi edes hätätilassa tehdä valtuutetun välityksellä, oman testamenttaustahdon muodostamiseen ei siis saa käyttää edustajaa, myös allekirjoitustilanteessa edustajan käyttö on kielletty. Lisäksi testamentin tekemiseen ryhtymisestä ja sen sisällöstä päättää yksin sen laatija²⁰. Tällä materiaalisen ja muodollisen henkilökohtaisuuden toteutumisella pyritään turvaamaan testamentin laatijan vapaa ja viimeinen tahto²¹. Delegointikiellonperiaatteen mukaan testamentintekijä ei voi siirtää jälkisäädöksellään muille henkilöille kelpoisuutta antaa jäämistöstään sitovia määräyksiä²².

Edellä mainittu on oikeuskirjallisuudessa esille nouseva yleinen mielipide suhtautumisesta edustajan käyttöön jälkisäädöksen laatimiseksi. Sitä perustellaan aikaisemmin tässä kappaleissa nousseina henkilökohtaisuus sekä viimeinen tahto - perustein. Se on kuitenkin kehäpäätelmä, jonka mukaan ”testamentti on henkilökohtainen oikeustoimi, mistä johtuen valtuutus ei ole sallittu, ja koska valtuutus ei ole sallittu, testamentti on henkilökohtainen oikeustoimi”²⁴. Kehäpäätelmän mukainen oletus siitä, että valtuutus testamentin tekoon ei ole sallittua testamentin henkilökohtaisuuden vuoksi on virheellinen. Vaikka valtuutus onkin kielletty se ei johdu siitä, että testamentti on henkilökohtainen oikeustoimi. Testamenttilainsäädännöstä ei nimittäin saa vastausta valtuutuksen rajoittamiselle, vaan se on etsittävä valtuutusinstituution sisältä käsin. Testamentin henkilökohtaisuusperusteet löytyvät sen sijaan jäämistöoikeudesta²³.

Testamentin henkilökohtaisella luonteella pyritään siis turvaamaan kaikenlainen vieras vaikutus testamentin laatimisvaiheessa, se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että testamentti pitäisi tehdä täysin toisista riippumatta. Käytännössä aina, kun kyseessä on merkittävä omaisuus, testamentin tekijän on syytä turvautua juristin apuun, joka laatii testamentin

¹⁸ Oikeustoimien jaottelu: Aarnio ja Kangas 2015, 397-399

¹⁹ Korostettu henkilökohtainen oikeustoimi: Aarnio ja Kangas 2015, 397-399

²⁰ Materiaalinen ja muodollinen henkilökohtaisuus PK 10:3. Aarnio ja Kangas 2015, 397-399

²¹ Mikkola 2014, 875

²² Rabinä ja Kolehmainen 2012, 173-174

²³ Aarnio ja Kangas 2015, 397-399

perinnönjättäjän kanssa käytyjen neuvottelujen pohjalta²⁴. Lakimiehen kanssa on hyvä neuvotella, siitä minkälaisia määräyksiä testamenttiin voi sisällyttää, tai esimerkiksi avioparin laatiessa keskinäistä testamenttia on hyvä keskustella testamenttiin sisällytettävistä asioista²⁵.

Testamenttiin liittyvistä määräyksistä keskustelu ja neuvojen kysyminen muilta henkilöiltä eivät loukkaa testamentin tekoon läheisesti liittyvää valtuutuskieltoa, kuten ei myöskään lakimiehen laatima testamentti, joka on tehty täysin testamentin tekijän kanssa käytyjen neuvotteluiden perusteella²⁶. Henkilökohtaisuus liittyy läheisesti sen tekijän omaan vapaaseen tahtoon, ja tämän on välityttävä testamentista. Valtuutuskielto ei siis ole estävä tekijä myöskään silloin, jos laatija haluaa antaa määräyksiä testamentin tulkinnasta, täydentämisestä tai toimeenpanosta, näihin liittyen testamentintekijä voi delegoida päätösvaltaansa²⁷.

2.3.2 Milloin delegointi on mahdollista?

Delegointikielto ei siis ole ehdoton. Testamentin täytäntöönpanoon liittyviä ratkaisuja on katsottu pystyttävän antamaan kiellosta huolimatta. Myös muita, kuin täytäntöönpanotoimiin liittyviä asioita voidaan delegoida toisen henkilön päätettäväksi. Delegointikieltoa joudutaankin usein oikeuselämän vaatimuksien vuoksi siis ”rikkomaan”. Johtuen siitä, että testamentin oikeusvaikutukset ulottuvat usein aikaan, jonka olosuhteista testamentintekijällä ei voi olla tietoa. Tämän vuoksi testamentintekijä ei voi antaa testamentissaan täydentäviä määräyksiä mahdollisista olosuhdemuutoksista, jolloin päätösvalan delegointi voidaan katsoa tarpeelliseksi. Päätösvaltaa voidaan delegoida testamentinsaajalle, tai ulkopuoliselle henkilölle, esimerkiksi testamentin toimeenpanijalle. Toissijaisen testamentinsaajan saannon osalta päätösvaltaa voidaan lisäksi delegoida testamentin ensisaajalle, kuten leskelle²⁸.

²⁴ Kangas 2018, 513-515

²⁵ Aarnio ja Kangas 2015, 397-399

²⁶ Kangas 2018, 513-515

²⁷ KKO 2000:98

²⁸ Kolehmainen ja Räbinä 2012, 174-175

Delegointi testamentin toimeenpanijalle

Delegointiin liittyvää ratkaisua arvioitaessa on otettava huomioon, että testamentintekijän vapaa tahto turvataan. Jos monia kohtia on jätetty testamentissa auki, tai delegointivalta on tulkittavissa liian laajaksi, testamentti voidaan tulkita keskeneräiseksi²⁹. Esimerkiksi sivullinen henkilö ei voi perittävän henkilön määräyksen mukaisesti päättää, sovelletaanko perinnönjakoa tehdessä testamenttia vai noudatetaanko lakimääräistä perimysjärjestystä. Perittävä ei myöskään voi jättää sivullisen henkilön harteille päätöksiä kenelle testamentattu omaisuus on menevä tai minkä suuruisen omaisuuden testamentinsaaja saa. Tällöin voidaan olettaa, ettei testamenttaustahtoa ei ole loppuun asti ajateltu. Tämän tahdon puuttuminen tekee päätösvallan delegoinnin mahdottomaksi.³⁰

Testamentin laatijan on itse harkittava testamenttinsa alusta loppuun asti huolellisesti. Esimerkiksi testamenttia ei voi laatia epämääräisen henkilötahon hyväksi, kuitenkin tietylle henkilölle voidaan delegoida päätösvaltaa esimerkiksi lopullisista edunsaajista. Edunsaajien on kuitenkin täytettävä tietyt tunnusmerkit³¹. Kuinka pitkälle delegointikiellon perusteita voidaan siis venyttää? Aarnio ja Kangas ovat maininneet, että riittävän tarkkoja määräyksiä testamentin päteväksi toteamiseen ovat ”sukuun kuuluvat, akateemista tutkintoa suorittavat tai, että omaisuus tulee käyttää sokeiden lasten hyväksi”. Yhtä kaikki jälkisäädöksen tulee aina osoittaa ne puitteet, joiden sisällä toimeenpanijan ratkaisun on pysyttävä.³²

KKO 1945 I 31. ”A oli tehtyään testamentin, jonka mukaan hänen jäämistönsä oli tuleva hänen hoitajalleen, myöhemmin selittänyt B:n hoitaneen häntä. Testamenttia ei katsottu mitättömäksi sillä perusteella, ettei siinä ollut nimetty testamentin saajaa, eikä mainittua lisäystä sen luontoiseksi, että se olisi ollut valvottava. (Ään.)”. Kaikissa tilanteissa raja hyväksytyn ja kielletyn välillä ei ole selkeä. Viimekädessä tulkitsijan on punnittava, onko testamentti ”kypsästi harkittu ja toteutettu loppuun saakka.

²⁹ Mikkola 2014, 875

³⁰ Aarnio ja Kangas 2015, 400

³¹ Mikkola 2014, 875

³² Aarnio ja Kangas 2015, 405-406

KKO 1969 II 77. A oli testamentissaan määrännyt, että osan hänen omaisuudestaan saisi se, ”joka huolehtii hautauksestani ja jonka minä erikseen määrään siitä huolehtimaan”. A:n jälkeen toimitetussa perinnönjaossa mainittu omaisuus oli jaettu A:n hautauksesta hänen toivomuksensa mukaisesti huolehtineelle B:lle. Koskei mainittua testamenttiin sisältyvää määräystä ollut vielä pidettävä loppuun saatettuna testamenttina eikä A:n myöhemmin hänen hautauksestaan huolehtimisesta esittämää toivomusta ollut tehty testamentin tekemiselle säädetyssä muodossa eikä myöskään valvottu testamenttina, perinnönjakoa oikaistiin A:n perillisten moitekanteesta.

Testamenttia laadittaessa on silti hyvä muistaa, kuinka hiuksenhieno raja sallitun delegoinnin ja testamentin keskeneräiseksi jäämisen välillä on. Jotta testamenttia voidaan pitää päteväenä, sen on oltava kypsytynyt valmiin tahdonilmaisun asteelle. Edellisessä oikeustapauksessa tätä ei ollut tapahtunut, sillä laatijan jälkisaädös ei ollut kypsytynyt lopulliselle asteelle, koska hautausta ei ollut hoidettu testamentin mukaisesti, eikä testamentin toteutumista ollut valvottu asiaan kuuluvalla tavalla.³³

Räbinä ja Kolehmainen tuovat teoksessaan esille esimerkin ratkaisuvallan delegoimisesta testamentin toimeenpanijalle:

Esimerkissä Yrittäjä P sairastaa parantumaton syöpää. P:llä on oma yritys X Oy, jonka päätöksenteon järjestämisen hän tekee määräämällä kuolinpesäänsä testamentille toimeenpanijan, P:n ystävän T:n, P haluaa luovuttaa yrityksensä osakkeet perilliselleen, jolla on parhaat edellytykset yrityksen toiminnan pyörittämiseen. Ongelmana on, että P:n lapset ovat vasta 12, 14 ja 16-vuotiaita, joka tekee parhaan jatkajan valinnasta mahdotonta. Jälkisaädöksessään P määrää siis testamentilleen T:n toimeenpanijaksi, jolle hän delegoi päätösvallan yrityksen jatkajan päättämisestä.³⁴

Esimerkin näkökulman mukaisesti testamentintekijä voi delegoida päätösvaltaa testamentin saajan valinnan lisäksi testamentin toimeenpanijalle seuraavissa tilanteissa: testamentattavan omaisuuden määrittäminen ja elinkeinotoiminnan jakaminen

³³ Aarnio ja Kangas 2015, 407

³⁴ Kolehmainen ja Räbinä 2012, 175

useammalle jatkajalle ja sen arvioiminen, muodostavatko eri yritykset elinkelpoisia kokonaisuuksia.³⁵

Ongelmaksi nousee, kuinka yksityiskohtaisesti testamentin toimeenpanijan valtuudet on määriteltävä. Miltä osin testamentin voi jättää avoimeksi ja mitä siinä ehdottomasti määriteltävä. Tämä toimeenpanijalle siirretyn päätösvallan laajuus osoittaa, kuinka pitkälle se muistuttaa valtuutusta. Kuitenkin niitä erottaa kahden eri oikeustoimen, testamentin ja valtuutuksen muoto. Valtuutus on suurelta osin vapaamuotoinen oikeustoimi, kun taas testamentin päättävällän delegoinnin on noudatettava PK 10:1 määräyksiä.³⁶ Seuraavassa muutamia tilanteita, joissa perittävä on siirtänyt päätösvaltaa testamentin toimeenpanijalle.

On mahdollista, että jälkisäädöksessä on määritelty testamentinsaaja, mutta toimeenpanijan tehtäväksi on jätetty saannon suuruuden määrittäminen. Tällaisessa tilanteessa toimeenpanijan määräysvalta ei kuitenkaan ole rajaton. Rajaus voidaan tehdä esimerkiksi siten, että jälkisäädöksessä on ilmoitettu maksimimäärä, jota saanto ei saa ylittää.³⁷

KKO 1920 II 3. ”Testamentintekijä oli antanut tietylle henkilölle oikeuden myöntää varoistaan ”johonkin hyvään tarkoitukseen tai hyväntekeväisyyslaitokselle Turun kaupungista aina 50.000 markkaan nouseva rahamäärä”. Korkein oikeus katsoi, ettei testamenttia tullut kumota sen vuoksi, ettei siinä ollut mainittu täsmällisesti sanottuihin tarkoituksiin myönnettävää rahamäärää. Tämä ratkaisu osoittaa, että saannon määrän ja saannon osalta testamenttausta voidaan delegoida varsin paljon. Nyt kun saannon määrä ja saaja jäivät tarkasti ilmoittamatta, on vaarana, että testamentti katsotaan keskeneräiseksi ja sen arvioidaan perustuvan epäkypsään harkintaan. Tähän vaikuttaa se, ettei testamenttaustahto ole välttämättä tulkitsijan mielestä muodostunut riittävällä tarkkuudella, sillä monia kohtia testamentissa on jätetty auki. Mitä useampi edellisen kaltainen kohta jätetään auki, sitä enemmän tarvitaan näyttöä siitä, että testamenttaustahto on muodostunut asianmukaisesti”.

³⁵ Kolehmainen ja Rabinä 2012, 173-176

³⁶ Aarnio ja Kangas 2015, 400-401

³⁷ Kolehmainen ja Rabinä 2012, 180

Edellisten lisäksi testamentin toimeenpanijalle voidaan jättää valtaa päättää, voidaanko elinkeinotoiminta jakaa useammalle saajalle niin, että yrityksen osat muodostavat elinkelpoisia itsenäisiä kokonaisuuksia, edellyttäen, että määräämisen siirto jäämistöomaisuuden yksilöimisen osalta on riittävän selkeästi ilmaistu. Rajat toimeenpanijan vallalle on näiltäkin osilta osoitettava testamentissa. Sen sijaan testamentin käsittämisen omaisuusmassan laajuus voidaan jättää toimeenpanijan ratkaistavaksi, kunhan hänen toimivallalleen on asetettu äärirajat. Palatakseni aikaisemmin tässä luvussa esille tuomaani Kolehmainen ja Rabinän esimerkkiin, jossa syöpää sairastava yrittäjä P delegoi päätösvalan yritystoiminnan jatkajasta toimeenpanija T:lle. Yritystoiminnan jatkajan oli oltava joku yrittäjän lapsista. Peilattaessa edellistä oikeustapausta ja tätä esimerkkiä, olisi ollut riittävää, että perittävä eli yrittäjä P olisi ilmoittanut jälkisaadöksessaan vain testamenttisaannon enimmäismäärän. Näin ollen toimeenpanija olisi voinut pienentää yritystoiminnan jatkajan saantoa irrottamalla yrityksestä pois omaisuutta, jota liiketoiminnassa ei välttämättä tarvita. Tämän kaltainen irrottaminen on mahdollista esimerkiksi yritysjärjestelyiden avulla.³⁸

”Perittävän yrityksen X Oy:n toimeenpanija voi ennen perinnönjakoa jakaa varsinaista liiketoimintaa harjoittavaksi Y Oy:ksi ja tämän yrityksen käyttämien kiinteistöjen ja muiden liiketilöiden hallintaan keskittyväksi Z Oy:ksi (diffuusio). Siten perinnönjaossa Y Oy sijoitetaan yritystoimintaa jatkavan perillisen perintöosuuteen ja Z Oy sijoitetaan kahden muun sisaruksen perintöosuuteen. Tällä tavoin varmistetaan, että sisarukset, jotka eivät jatka yritystoimintaa saavat lakiosansa. Toinen mahdollisuus on irrottaa X Oy:stä omaisuutta keventämällä sen tasetta. Tästä kertynyt, liiketoiminnan kannalta vähemmän tarpeellinen varallisuus, voidaan jakaa osinkoina muille perillisille.³⁹

Kolehmainen ja Rabinä tuovat esille vielä yhden kohdan, josta voidaan jättää päätösvalta testamentin toimeenpanijalle. Nimittäin valta jäämistön käyttötavan määräämisestä. Tällöin toimeenpanijan päätettäväksi jää, riittääkö jäämistön säästö siihen tarkoitukseen, mihin se on testamentissa suunniteltu.⁴⁰ Jos todetaan, ettei se riitä, syntyy permutaatio-

³⁸ Kolehmainen ja Rabinä 2012, 182

³⁹ Kolehmainen ja Rabinä 2012, 182

⁴⁰ Kolehmainen ja Rabinä 2012, 182

ongelma.⁴¹ Lähtökohtana on, että testamentti ei kuitenkaan tältä osin raukea. Testamentattu omaisuus on pyrittävä käyttämään sellaiseen tarkoitukseen, joka lähinnä katsotaan vastaavan testamentintekijän tarkoitusta. Testamentintekijän tarkoitus voi olla esimerkiksi toteutettavissa johonkin suurempaan rahasto- tai muuhun kokonaisuuteen. Jos kuitenkin sopivaa tarkoitusta ei löydy testamenttimääräys raukeaa.⁴²

KKO 1939 I 33. ”Testamentin mitättömäksi julistamista vaadittiin sillä perusteella, että testamentintekijä oli jälkisaädöksessään antanut määräämilleen toimeenpanijoille niin laajat valtuudet, että nämä joutuivat testamentin tekijän sijasta lopullisesti määräämään testamentin sisällöstä. Testamentissa oli määrätty, että perittävän varoilla oli perustettava Terijoelle oppilaitos. Edellytykseksi tälle oli kuitenkin asetettu se, että jäämistövarat riittäisivät aiottuun tarkoitukseen ja oppilaitoksen perustaminen nähtäisiin tarpeelliseksi. Muussa tapauksessa kuolinpesän säästö oli luovutettava Tekniselle korkeakoululle stipendirahastoksi. Jos jäämistövarallisuus ei olisi riittävä tähänkään tarkoitukseen, se tulisi jakaa tietyille perittävälle läheisille henkilöille. Kanne hylättiin, kun testamentista kävi riittävästi selville, miten jäämistön suhteen oli meneteltävä. (Ään).”

Toimeenpanijan valta ei ulotu ratkaisuihin, noudatetaanko testamentin määräyksiä vai jaetaanko jäämistö perintökaaren säännösten mukaisesti. Poikkeuksena sääntöön on aviopuolisoiden keskinäinen testamentti, jossa tällainen ratkaisulta saattaa olla mahdollinen.⁴³

Delegointi leskelle

Testamentin toimeenpanijalle delegoinnin lisäksi testamentin tekijä(t) voi delegoida ratkaisuvalltaa eloonjääneelle puolisolle. Vanhemmasta oikeuskäytännöstä löytyy tapaus, jossa leski sai valita ensin kuolleen puolison testamentinsaajat. Eloonjäänyt puoliso oli saanut päättää, kenelle puolisojen kotona asuvista lapsista ensiksi kuolleen

⁴¹ Permutaatiolla tarkoitetaan testamentilla tehtyä tarkoitemääräystä jonkun oikeushenkilön hyväksi. Kangas. Aviovarallisuus ja perintöoikeus. Peruskurssiaineistoa

⁴² Aarnio ja Kangas 2015, 407-408

⁴³ Kolehmainen ja Rabinä 2012, 182

jäämistö menee (SO t. 9.5.1904). Testamentintekijä oli näin osoittanut sen piirin, josta valinta oli tehtävä. Testamentista tehty moitekanne hylättiin.⁴⁴

Vanhemmassa oikeuskäytännössä on myös hyväksytty puolisoiden keskinäinen testamentti, jossa ensisaaja sai määräysvallan. Tämä johti lopputulokseen, jossa ensiksi kuolleen puolison toissijaismääräys menetti kokonaan merkityksensä.⁴⁵

SO t. 4.7.1903: Puolisot olivat keskinäisessä testamentissaan pidättäneet perillisilleen heidän perintöoikeutensa vain siinä tapauksessa, että leski kuolisi jättämättä testamenttia pesän omaisuudesta. Jälkisaadöksen mukaan leski oli saanut oikeuden hallita jakamattomana kaikkea pesän irtainta ja kiinteää omaisuutta täysin omistusoikeuksin. Lesken katsottiin uuden testamentin turvin olevan kompetentti määräämään myös ensiksi kuolleen puolison pesäosuudesta.

Oikeuskirjallisuudessa näin laaja delegointivalta on kytketty keskinäisen testamentin tehneiden aviopuolisoiden erityissuhteisiin. On ollut hyväksyttävää antaa eloonjääneelle puolisolle runsaasti päätösvaltaa, koska kyseessä on heidän yhteisesti hankkima omaisuus. Kolehmainen ja Rabinän leskelle delegointia puoltavat oikeustapaukset ovat hyvin vanhoja, tästä syystä delegoidessa päätösvaltaa leskelle on syytä muistaa varovaisuus, koska ei ole takeita, että tuomioistuimet toimivat nykyäänkin tällä tavalla.⁴⁶

Delegointi testamentin edunsaajalle

Testamentin laatija voi delegoida päätösvaltaa ulkopuolisen henkilön, kuten toimeenpanijan, ja lesken lisäksi myös testamentin edunsaajille. Testamentinsaaja voi tällöin itse vaikuttaa omaan etuuteensa. Oikeuskirjallisuudessa puhutaan optiovallasta, jonka ääreisesimerkkinä mainitaan testamentti, jonka mukaan edunsaaja saa ottaa pesästä mitä tahansa omaisuutta, kuinka paljon tahansa. Tähän optiovaltaan liittyy läheisesti käsite edunsaajan valintaoikeus, jonka perusteella saaja voi päätöksellään jättää vastaanottamatta, jotain hänelle testamentattua omaisuutta.⁴⁷ On huomattava, että päätöstä edellisen kaltaisesta optiovallan käytöstä ei voi jättää sivulliselle henkilölle,

⁴⁴ Kolehmainen ja Rabinä 2012, 183

⁴⁵ Kolehmainen ja Rabinä 2012, 183

⁴⁶ Kolehmainen ja Rabinä 2012, 183

⁴⁷ Kolehmainen ja Rabinä 2012, 184

toimeenpanijalle, hänellä ei ole tällaista oikeutta päättää, mitä lopullinen edunsaaja haluaa ja saa lopulta pesän jäämistöstä ottaa itselleen. Jos testamentissa on annettu määräys, jossa saaja saa itse päättää omasta etuudestaan, määräys on pätevä.⁴⁸ Jälkisaädös, jossa valintavaltaa delegoidaan testamentin saajalle, käytetään usein verosuunnittelutarkoituksessa. Tästä löytyy esimerkkinä korkeimman hallinto-oikeuden päätös.

KHO 2009:104. A oli puolisonsa B:n kanssa tekemässään testamentissa määrännyt muun ohella, että mikäli A kuolee ensiksi saavat kaiken hänen varallisuutensa täydellä omistusoikeudella⁴⁹ – sen jälkeen, kun B:lle tuleva tasinko on maksettu – rintaperilliset eli lapset C, D ja E niin, että kunkin osuus on yhtä suuri. Testamentissa oli lisäksi määrätty, että testamentinsaajilla oli myös oikeus ottaa testamentti halutessaan vastaan joko osaksi tai kokonaan perintökaaren 12 luvun tarkoittamana käyttöoikeustestamenttina,⁵⁰ jolloin omistusoikeus varallisuuteen tältä osin oli menevä testamentinsaajan sijaan tuleville rintaperillisille. C oli testamentin ilmaiseman tahdon ja valintoikeuden perusteella ottanut vastaan testamenttiosuudestaan kahdeksan kymmenesosaa (8/10) omistusoikeudella ja kaksi kymmenesosaa (2/10) käyttöoikeudella sekä D oli vastaanottanut testamenttiosuuteensa ainoastaan käyttöoikeuden. Käyttöoikeuden alaisen omaisuuden omistusoikeus oli testamentin mukaan mennyt C:n ja D:n rintaperillisille, jotka olivat heidän sijaantuloperillisiä ja joita oli siltä osin kuin he olivat saaneet omistusoikeuden perintöverotettu A:n jälkeen. Perintö- ja lahjaverolain 33 a §:n veronkiertosäännöstä ei voitu soveltaa A:n testamenttiin. A:n rintaperillisten saannot olivat testamenttisaantoja. Koska C ja D olivat

⁴⁸ Aarnio ja Kangas 2015, 408

⁴⁹ Täydellä omistusoikeudella saadun testamentin saaja saa käyttää hyväkseen testamenttia kaikin tavoin, jopa testamentata omaisuutta edelleen, ellei testamentissa ole tehty toissijaismääräystä. Perintövero kohdistuu saajalle koko saadun omaisuuden arvosta. Lakiopas.com

⁵⁰ On mahdollista jollekin taholle antaa elinikäinen käyttö- tai hallinto-oikeus tiettyyn omaisuuteen esimerkiksi kesämökkiin, tällöin omistusoikeus menee toisaalle, jonka mukaan määräytyy myös perintövero. Tällaiset käyttöoikeustestamentit ovat hyvin suosittuja esimerkiksi puolisoitten välillä, on kuitenkin syytä huomata, ettei käyttöoikeustestamentti anna oikeutta käyttää esimerkiksi rahavaroja, johon käyttöoikeuden saaneella ei ole omistusoikeutta. Lakiopas.com

ilmoittaneet vetoavansa testamenttiin vain osittain ja kun heidän ryhtymisensä oli rajoittunut vain siihen määrään, jonka he olivat ilmoittaneet vastaanottavansa, he olivat tehokkaasti luopuneet osittain testamentista.

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsittelyssä ollut testamentti sisälsi lisäksi määräyksiä mm. omaisuuden laadullisesta jaosta, testamentin toimeenpanijasta, lakiosan maksamisesta, alaikäisten rintaperillisten edunvalvonnan järjestämisestä, elinaikana annettujen lahjojen ennakkoperintöluonteesta ja rintaperillisten puolisoiden avio-oikeudesta. Nämä määräykset olivat tärkeässä asemassa, pohdittaessa tulkitaanko A:lta jäänyt omaisuus perinnöksi vai testamenttisaannoksi. Testamentissa annettujen määräysten katsottiin muokanneen saantoa siten, ettei sen voitu katsoa olevan perintökaaren määräysten mukainen. Saanto tulkittiin näin testamenttisaannoksi.⁵¹

Tulkinta testamenttisaannoksi teki korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen mukaisen tehokkaan osittaisluopumisen mahdolliseksi. On katsottu, että osasta perintöä ei voi luopua tehokkaasti, ilman ettei verovelvollisuus johtuisi koko perintöosuudesta. Ensisijainen saaja maksaa perintöveron koko osuudesta, jonka lisäksi toissijaiselle saajalle kohdistuu lahjaveroseuraamus osasta, josta ensisijainen saaja on päättänyt luopua. Sen sijaan testamenttisaannosta voi luopua osittain ja perintöverovelvollisuus kohdistuu vain siihen osaan saantoa, jonka edunsaaja ottaa vastaan. Toissijaiselle perilliselle jää luonnollisesti maksettavaksi perintöveroseuraamus omasta osuudestaan.⁵²

Tarkasteltaessa, oliko tapauksen testamentti tulkittavissa keskeneräiseksi ja noudattiko se mahdollisesti epäkypsää harkintaa, esille nousivat perittävän tarkat määräykset testamentinsaajista, jotka puolsivat ehdottomasti sitä tosiasiaa, ettei testamentti ainakaan tältä osin ollut jäänyt keskeneräiseksi. Testamenttisaannon suuruudesta sen sijaan saajille jätettiin todella suuri määräysvalta. Tämän vallan ääri rajoiksi määriteltiin a) ottaa vastaan koko perintö omistusoikeudella ja b) ottaa vastaan vain PK 12 luvun tarkoittama käyttöoikeus, jolloin omistusoikeus siirtyisi saajan rintaperillisille. Tulkittaessa näitä kahta kohtaa, tultiin päätelmään, että ilman testamenttiäkin niin a-kohta, kuin myös b-kohta toteutuisivat. Perintökaareen sääntöjen mukaisesti omaisuus olisi jakautunut ilman testamenttiäkin tasan A:n rintaperillisille. B-kohdassa kyseeseen

⁵¹ Kolehmainen ja Räbinä 2012, 184-186

⁵² Kolehmainen ja Räbinä 2012, 184-186

nousi oikeus luopua perintöosuudesta ilman testamenttiakin (PK 17:2a), jolloin saanto siirtyisi automaattisesti ensisijaisen saajan rintaperillisille, kuten testamentissa määrättiin. Kun sama lopputulos oli saavutettavissa perintökaaren normien mukaisesti, testamenttia ei ollut syytä katsoa mitättömäksi, testamentinsaajille delegoidun päätösvallan perusteella. Voitaneen sanoa, että testamentti, jossa sen edunsaajille on delegoitu valtaa päättää omasta saannostaan, on hyvin vaikea julistaa mitättömäksi, sen vuoksi että se osoittaa keskeneräisyyttä tai epäkypsää harkintaa. KHO 2009:104 testamentintekijä on antanut rintaperillisilleen option päättää, onko heillä itsellä tarvetta koko perintöomaisuuteen, vai voiko omaisuutta siirtää omille perillisilleen. Tätä tosiasiaa testamentintekijä on pohtinut hyvin perusteellisesti laatiessaan määräyksiä testamenttiin.⁵³

⁵³ Kolehmainen ja Rabinä 2012, 184-186

3 KANSAINVÄLISET PERIMYSTILANTEET

3.1. Yleistä

Perinnönjättäjän kansainväliset yhteydet yhtä useampaan valtioon esimerkiksi asuinpaikan, omaisuuden sijainnin tai esimerkiksi kaksoiskansalaisuuden kautta luovat omat haasteensa jäämistösuunnitteluun. Tällaisessa tilanteessa Suomen sisäisen aineellisen perintöoikeuden⁵⁴ lisäksi tulee myös ottaa huomioon kansainvälinen perintöoikeus, joka perustuu aineellisen perintöoikeuden erilaisuuteen eri valtioissa. Kansainvälisen perintöoikeuden ratkaisut tehdään kansallisesti, sen valtion säännösten mukaan, missä perimys toimitetaan. Suomessa kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset on koottu Perintökaaren 26 lukuun.⁵⁵ Luvussa käsitellään muun muassa toimivaltasäännöksiä, kotipaikkaperiaatetta lainvalintaa, eli lakiviittausta tehdessä, oli kyse sitten sukulaisuusperimyksestä tai testamentista.⁵⁶ Tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa säännellään perintökaaren 26: 2-4:ssä, jonka mukaan etusija on annettu perittävän kuolinhetken asuinpaikalle. Lainsäätäjä on halunnut tehdä näistä toimivaltasäännöksistä riittävän laajat, koska säännökset vieraassa valtiossa annetun perimysratkaisun tunnustamisesta ovat puutteelliset. Toisaalta oikeuspaikkakeinottelun pois kitkemiseksi, toimivaltasäännökset ovat luotu niin, että Suomessa ei käsitellä niitä asioita, joihin löytyy parempi liittymä johonkin toiseen valtioon. Tilanteihin, jotka edellyttävät pesänselvittäjän ja/tai –jakajan määräämistä on annettu omat säännöksensä (PK 26:1). Lakimääräisissä lainvalintatilanteissa eli lakiviittaustilanteissa on kotipaikkaperiaatteella keskeinen rooli perintökaaren säännösten mukaan. Kotipaikkaperiaatteesta lainvalintatilanteessa säädetään PK 26: 5:ssä, jonka mukaan perimyksen tulee soveltaa sen valtion lakia, jossa perittävällä oli kuolinhetkellään kotipaikka. Lakiviittauksen sisällyttämisestä testamenttiin on tarkemmin säädetty PK 26: 6:ssa.⁵⁷

⁵⁴ Aineellisella perintöoikeudella tarkoitetaan tässä yhteydessä kyseessä olevan maan perintöoikeutta säätävää lakia. Suomen kohdalla se on perintökaari

⁵⁵ ks. PK 26 luku

⁵⁶ Mikkola 2014, 869

⁵⁷ Mikkola 2009, 180-182

Kansainväliseen perimykseen liittyen Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto loivat vuonna 2012 asetuksen.⁵⁸ jonka tarkoitus on ehkäistä rinnakkaismenettelyä jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmissä perimyksen toimittamiseen liittyen.⁵⁹ Palaan perintöasetuksen käsittelyyn tarkemmin erillisellä kappaleella 3.5. EU:n perintöasetus. Perintöasetusta ei ole otettu huomioon työssäni lukuun ottamatta hallintostatuutin käsittelyssä, johtuen siitä, että suurin osa käyttämästäni lähdekirjallisuudesta on julkaistu ennen EU:n perintöasetuksen voimaantuloa. Perintöasetus astui voimaan 17.8.2015.⁶⁰

3.2. Perintö- ja hallintostatuutti

Perintöstatuutin⁶¹ nojalla ratkaistavat kysymykset on listattu PK 26:7:ssa. Listaus ei ole tyhjentävä, sillä ulkomaisen lain mukaan annetut vaatimukset ovat tuntemattomia perintökaaren mukaisen perintöstatuutin näkökulmasta. Tilanteissa, jossa ulkomaisen lain mukainen vaatimus ei mahdu perintökaaren listausjoukkoon, esille nousee tulkintaa vaativa päätös, voidaanko vaatimus siitä huolimatta luonnehtia perintökaaren säännösten mukaiseksi. Perintöstatuutin nojalla ratkaistavat kysymykset koskevat lakimääräistä perintöoikeutta ja kelpoisuutta saada perintö tai testamentti. Lisäksi perimysjärjestyksen ja perintöosuuden sekä lakiosan määrittäminen kuuluvat perintöstatuutin alaan.⁶² Perintöstatuutista on erotettava hallintostatuutti, joka määrittää sovellettavan oikeusjärjestelmän, eli minkä valtion tuomioistuimessa perimysasia käsitellään, kyseinen valtio hoitaa useimmissa tapauksissa perimyksen siitä huolimatta, minkä maan lainsäädäntöä perintöön sovelletaan. EU:n perintöasetuksen mukaisen hallintostatuutin pääsääntönä on asuinpaikkaperiaate (vakinainen asuinpaikka kuolinhetkellä 4. art). Ellei perittäväällä ole asuinpaikkaa jäsenvaltiossa, EU:ssa sijaitseva kansalaisuusvaltio on ensi sijalla. Viime kädessä EU:n alueella oleva valtio, jossa perittäväällä on omaisuutta, toimii toimeenpanijana perimyksessä.⁶³

⁵⁸ EU:n perintöasetus luotiin yhdenmukaistamaan EU:n jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmien toimintaa perimystilanteissa.

⁵⁹ Mäkelä 2015, 12-13

⁶⁰ Mäkelä 2015, 13

⁶¹ Perintöstatuutti liittyy syvemmin kysymykseen, mitä lakia sovelletaan

⁶² Helin 2013, 616-619

⁶³ Tuunainen 2018

EU:n perintöasetuksen mukaiseen hallintostatuuttiin⁶⁴ perustuvaa käsittelijämaata ei voi määrätä testamentilla, vaan se määräytyy kuolinhetken tilanteen perusteella. Perittävän kuoleman jälkeen tilanteeseen voi vaikuttaa, 22 artiklan mukaisesti perimyksen käsittelyn voi siirtää valtioon, jonka lakia perimykseseen sovelletaan (perintöstatuutti). Edellytyksenä, että perilliset tekevät oikeuspaikkasopimuksen, eli yhdessä sopivat perimyksen toimeenpanijavaltiota, tai yksi perillisistä vaatii käsittelyn siirtoa ja tuomioistuin toteaa, jonkin toisen valtion paremmat edellytykset käsittelyn toimittamiselle. Käsittelyä ei voida siis siirtää pelkän ”kätevyys” –perusteen perusteella.⁶⁵

3.3. Lainvalintasäännös

Lakiviittauksen⁶⁶ lisäämisellä testamenttiin on tarkoitus muun muassa varmistaa halutun lain soveltaminen omassa perimyksessään, tätä voisi ajatella perintöstatuutin siirtymisenä, oli kyse sitten testamentti- tai sukulaisuuteen perustuvasta perimyksestä. Lakiviittausta ei voi tehdä ilman rajoituksia, sen sijaan PK 26:6:ssa on luetteloitu, millä ehdoin lakiviittauksen voi tehdä. Rajoittavia tekijöitä lakiviittauksen tekemiseen ovat, että perittävällä on oltava kansalaisuus kyseiseen maahan määräystä tehdessä tai kuolinhetkellä, tai hänellä on oltava määräystä annettaessa tai kuolinhetkellä kotipaikka kyseisessä valtiossa. Kotipaikkaehdon täyttymiseksi on myös hyväksytty, jos perittävällä on aikaisemmin ollut kotipaikka valtiossa, jonka lakia perittävä haluaa perimyksessään sovellettavan. Perintökaaren säännösten mukaan lakiviittauksen tulkinnassa voi syntyä erimielisyyksiä, huolimatta siitä, että se olisi tehty testamentin muodossa. Tulkintaa hankaloittaa edelleen se, että lakiviittauksen voi tehdä ilman, että siitä on testamentissa nimenomaista mainintaa. On katsottu riittävän, että pystytään osoittamaan perittävän tarkoitus soveltaa tietyn valtion laki jäämistönsä soveltamiseen. Lisäksi perintökaari ei hyväksy osittaista lainvalintaa, eli PK:n mukaan lakiviittausta ei voi tehdä koskemaan vain tiettyä osaa jäämistöstä.⁶⁷ Konkreettisenä esimerkkinä lakiviittauksen käytöstä perittävä voi tällä pyrkiä varmistamaan, että esimerkiksi Suomen lainsäädännön mukainen lakiosaoikeus otetaan huomioon hänen perinnönjaoissaan. Korostettakoon,

⁶⁴ Hallintostatuutti määrittää toimivaltaisen oikeuspaikan

⁶⁵ Tuunainen 2018

⁶⁶ Lakiviittauksella tarkoitetaan sen valtion lain lisäämistä testamenttiin, jota halutaan sovellettavan omaan perinnönjakoonsa. Sitä ennen on tärkeä tutustua ehtoihin, milloin lakiviittaus hyväksytään ja milloin ei

⁶⁷ Mikkola 2009, 181-182

että lakiosaoikeutta ei tunneta kaikissa valtioissa ja tietyissä valtioissa se on kumottavissa esimerkiksi testamentilla. Tällöin huolimatta siitä, että perimyksen toimitusvaltio ei tunne lakiosaoikeutta, se huomioidaan perittävän perinnönjakoa tehdessä.⁶⁸

Perittävän tulee kuitenkin ottaa huomioon, että kaikki oikeusjärjestelmät eivät pidä lakiviittauksia tehokkaina. Ne eivät ole siis sallittuja kaikissa oikeusjärjestelmissä. Tällöin kyseessä olevassa valtioissa toimitettavassa perinnönjaossa ei oteta huomioon lakiviittauksen mukaista lainvalintaa, vaan sovellettavaksi tulee kyseisen maan laki.⁶⁹ Muun muassa Saksassa ja Italiassa perittävä voi vain rajoitetusti vaikuttaa sovellettavaan lakiin. Saksassa lakiviittauksista on sallittua käyttää vain Saksassa sijaitsevaan kiinteään omaisuuteen. Espanja kuuluu niihin valtioihin, joissa perittävällä ei ole pääsääntöisesti mitään mahdollisuuksia määrätä lakiviittauksen turvin sovellettavasta laista.⁷⁰

3.4. Kansainväliset perimystilanteet ja dynaaminen testamentti

Kansainvälisellä perittävällä voi olla runsaasti epävarmuustekijöitä, liittyen esimerkiksi juuri lainvalintasäännöksiin. Minkä valtion lakia sovelletaan? Hyväksyykö perimystä toimeenpaneva valtio lakiviittauksen? Osaltaan ne voivat vaikuttaa kansainvälisen perinnönjaon lopputulokseen tavalla, jota perittävä ei odottanut tai jollaiseksi hän ei sitä jäämistösuunnittelua tehdessään tarkoittanut. Tuulikki Mikkola tuo esille mahdollisuuden hyödyntää dynaamista testamenttia kansainvälisissä perimystilanteissa. Hänen mukaansa dynaaminen testamentti on muita testamenttilajeja helpompi sopeuttaa kansainvälisiin liittyviin esimerkiksi lainvalinnan näkökulmasta. Muuttuvat elementit voivat hänestä luoda turvaa perinnönjättäjälle, koska parhaimmillaan ne voivat mahdollistaa hänen viimeisen tahtonsa toteutumisen. Dynaamisen testamentin pätevyyyteen edellytetään samalla tavoin henkilökohtaisuuden turvaamista, kuin myös kansallisella tasolla tehdyssä dynaamisessa testamentissa. Ristiriitaa henkilökohtaisuuden suojan ja päätösvallan delegoinnin välille ei saa syntyä ja

⁶⁸ Mikkola 2014, 877

⁶⁹ Mikkola 2014, 869-875

⁷⁰ Mikkola 2009, 182 sekä Mikkola 2014, 877, täällä mainitaan siviilikodifikaation artikla 670, jonka mukaan delegoimiseen sovellettava laki rajat ylittävissä tilanteissa määräytyy kuolinhetken kansalaisuuden mukaan.

testamenttitahto on osoitettava kypsästi harkituksi. Lisäksi tahdon on oltava lopullinen ja se on laadittava itsenäisellä tavalla.⁷¹

Dynaamisen testamentin hyödyn saavuttamiseksi oikeusjärjestelmien rajat ylittävissä tapauksissa, eli kansainvälisissä perimystilanteissa, testamenttioikeutta on tarkasteltava kansainvälis-yksityisoikeudellisesti. Kuten aikaisemmin otin esille, on huomioitava, että perintökaaren 26 luvun lainvalintasäännösten lisäksi on tutustuttava oikeuspaikkavaltion lainvalintasäännöksiin, joka on omiaan vaikuttamaan testamenttiehtojen tehokkuuteen ja sen tulkitsemiskehykseen.⁷²

Vaikka testamentti olisi lakiviittausten osalta tehoton, sen dynaamiset osat voidaan todeta tehokkaiksi, jos sovellettava laki hyväksyy testamentin kaltaiset määräykset eli lakiviittausten lisäksi on hyvä pohtia, miten perittävän viimeinen tahto voitaisiin toteuttaa aineellisten testamenttiehtojen kautta. Tilanteessa, jossa lakiviittaus todetaan tehottomaksi ja päädytään soveltamaan eri lakia, aineellisen perintöoikeuden oikeusvertaileva tutkimus nousee keskeiseen asemaan. Vertailukohtaksi nousee testamentin dynaamisuuteen, erityisesti suhtautuminen päätösvallan delegointiin. Kuten aikaisemmin todettiin, Suomessa delegointiin suhtaudutaan suopeasti, kunhan testamentti on laadittu kypsää harkintaa noudattaen alusta loppuun asti, eli esimerkiksi testamenttiin ei ole jäänyt ns. avoimia kohtia.⁷³

3.5. Vertailua oikeusjärjestelmien välillä

Suomen oikeusjärjestelmän suhtautumisen eroaa esimerkiksi Puolan oikeusjärjestelmän suhtautumisesta päätösvallan delegointiin. Heidän oikeusjärjestelmänsä kantansa delegointiin on kielteinen. Puolan oikeuskirjallisuudessa on osin puolustettu myös vastakohtaista näkökantaa, tästä huolimatta vallitseva näkemys on, että testamentintekijä ei voi siirtää päätösvaltaa toiselle henkilölle millään tavoin. Kuten kävi ilmi, Saksan oikeusjärjestelmä on pitkälti samoilla linjoilla Puolan kanssa, sillä erotuksella, että testamentintekijä voi nimetä ne henkilöt, joiden joukosta perillinen tai kolmas henkilö valitsee lopullisen edunsaajan. Testamentintekijä voi myös rajata tietyn omaisuusobjektien joukon, josta edunsaajan etuus tulee suorittaa. Edellä

⁷¹ Mikkola 2014, 875

⁷² Mikkola 2014, 877

⁷³ Mikkola 2014, 877

mainitun kaltaisia delegointitapoja käytettäessä testamentintekijän on ilmaistava harkinnalleen riittävän tarkat raamit, muutoin hänen nimeämensä ehdot ovat mitättömiä. Sen sijaan suopeampaa linjaa Suomen kanssa päätösvallan delegointiin edustavat muut Pohjoismaat.⁷⁴

Delegointikiellosta huolimatta, monessa oikeusjärjestelmässä testamentintekijälle annetaan jonkin verran vapauksia päätösvallan siirtämiseen (ks. Esimerkki Saksan oikeusjärjestelmästä), tämä toteamus puoltaa faktaa, että dynaamisilla testeilla voisi Mikkolan mielestä olla paikkansa kansainvälisessä jäämistösuunnittelussa. Kuitenkin pitää muistaa, että jotkut oikeusjärjestelmät suhtautuvat hyvin suopeasti delegointiin, kun taas jotkut oikeusvaltiot suhtautuvat delegointikieltoon hyvin kirjaimellisesti (Puola). Tilanteessa, jossa perinnönjättäjä on tietoinen, että perintöön sovelletaan Puolan lakia, jo testamentin laadintavaiheessa on tärkeä perehtyä forum-valtion⁷⁵ lain soveltamiin säännöksiin, jolloin pystytään paremmin arvioimaan testamenttiin liitettyjen toimien tehokkuutta.⁷⁶

Delegoinnin ja lakiviittausten lisäksi oikeusjärjestelmien välillä on eroja esimerkiksi lakiosaoikeuden määräytymisessä, lesken asemalla perimyksessä ja testamenttiperimyksen ensisijaisuudessa suhteessa sukulaisuusperimyksen. Erilaisuus oikeusjärjestelmissä tuottaa riskejä, mutta samalla voi avata perittävän kannalta oivia mahdollisuuksia. Edellytyksenä on, että riskitekijät ja mahdollisuudet oikeusjärjestelmien välillä tunnistetaan. Yksi suurimmista riskeistä on, että ainakin osa perinnönjättäjän tekemistä oikeustoimista jää tehottomiksi, koska hänellä on liittymiä ulkomaisiin oikeusjärjestelmiin, eivätkä tehdyt oikeustoimet ole tehokkaita kyseessä olevassa ulkomaisessa oikeusjärjestelmässä. Pahimmillaan se voi tarkoittaa sitä, että jäämistö ei tule jaetuksi perinnönjättäjän haluamalla tavalla. Tällaisilta tilanteilta vältytään, jos perittävällä on tiedossa, missä valtiossa hänen perintönsä tullaan jakamaan ja mitä lakia hänen perinnönjakoonsa sovelletaan.⁷⁷

Eri valtioiden oikeusjärjestelmissä on paljon eroja perustuen aineelliseen perintöoikeuteen. Selkein jako oikeusjärjestelmien välillä on jakaa ne länsimaisiin ja

⁷⁴ Mikkola 2014, 877-878

⁷⁵ Forum-valtiolla tarkoitetaan sitä valtiota, jolla on hallintostatuutti kyseisen perimyksen toimittamiseen, eli mikä valtio on siis toimivaltainen perinnönjaon tekemiseen

⁷⁶ Mikkola 2014

⁷⁷ Mikkola 2014, 870-879

itämisiin oikeusjärjestelmiin. Mutta kuten äsken huomasimme, pelkästään länsimaisten oikeusjärjestelmien välillä on eroja. Delegointikielto ja suhtautuminen lakiviittauksiin ovat vain osa esimerkeistä suuressa eroavaisuuksien joukossa. Länsimaiset oikeusjärjestelmät voidaan jakaa kahdella perusteella: järjestelmiin, jossa leskellä on avio-oikeus ja tämän lisäksi joissa leskellä saattaa olla oikeus jäämistöön perillisenä sekä toisaalta järjestelmiin joissa lesken asemaa ei ole suojattu avio- tai perintöoikeudella.⁷⁸ Toinen jako voidaan tehdä testamenttivapauden perusteella. Joissain valtioissa, kuten Suomessa rintaperillisellä on lakiosaoikeus perittävän omaisuuteen, eikä sitä voi sulkea testamentilla pois. Toisissa valtioissa taas testamenttimääräyksellä voidaan rintaperillisen lakiosaoikeus sulkea pois.⁷⁹

Länsimaista esimerkiksi Englannissa leski on ensisijaisen perillisen asemassa ja vasta kun jäämistön arvo ylittää 250 000 puntaa, voi jäämistöllä myös muita edunsaajia. Yhdysvalloissa sen sijaan leski on tasavertaisessa asemassa suhteessa rintaperillisiin. Jopa Ruotsin ja Suomen välillä on eroja perimysjärjestelmissä, erityisesti koskien lesken asemaa. Ruotsin kanta mukailee Englannin järjestelmää, jossa leski on etulyöntiasemassa verrattuna rintaperillisiin.⁸⁰

Mainittakoon myös näin lopuksi muutama sana itämaisista oikeusjärjestelmistä. Itämaisia oikeusjärjestelmiä löytyy muun muassa Afrikasta ja Aasiasta. Heidän perimystä koskevat säännökset löytyvät heimojen ja uskonnollisten ryhmien omista normikokoelmista. Islamilainen oikeus on esimerkki itämaisesta oikeusjärjestelmästä. Siellä oikeus käsitetään Jumalan säätämäksi järjestykseksi. Koraani on oleellisessa osassa esimerkiksi pohdittaessa perimystä koskevia seikkoja. Koraanin mukaan mm. nainen perii miestä vähemmän, koska hänellä ei ole taloudellisesti yhtä suurta vastuuta verrattuna mieheen. Puolisot perivät toisensa, minkä lisäksi myös muut sukulaiset saavat omat osuutensa jäämistöstä. Tosin, jos kyse on hyvin miesvaltaisesta suvusta ja lesken asemassa on nainen, hänen perintöosuutensa voi jäädä hyvin pieneksi. Näin ollen

⁷⁸ Länsimaiset oikeusjärjestelmät

⁷⁹ Testamenttivapaus = Perinnönjako toimitetaan ensisijaisesti perittävän testamentin mukaan, ellei testamenttia ole, perimys toimitetaan lakimääräisen perimyksen mukaan. Esimerkiksi Englannissa perittävä voi laatia testamentin, joka kokonaisuudessaan määrittää hänen perinnönjakonsa ja esimerkiksi lakiosaoikeuden perittävä voi sulkea testamentin turvin pois. Mäkelä 2015,

⁸⁰ Mäkelä 2015

lesken perimys on sidottu suvun kokoon, mutta myös hänen uskontoonsa. Jos leski on muun, kuin islamin uskoinen, koraanin mukaan hänelle ei kuulu jäämistöstä mitään.⁸¹

3.6. EU:n perintöasetus

Johtuen suurista eroavaisuuksista EU:n jäsenvaltioiden lainsäädännössä koskien perimyksen toimittamisessa Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto antoivat vuonna 2012 asetuksen, jonka tavoitteena on saavuttaa tilanne, jossa rinnakkaismenettelyä, jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmissä olevien erojen vuoksi, ei pääse syntymään. EU:n perintöasetuksessa asia on ratkaistu tuomalla asetukseen yksi liittymäperuste: perittävän kuolinhetken asuinpaikka. Tämä tarkoittaa sitä, että pääsäännön mukaan kuolinhetken asuinpaikan tuomioistuimella on valta käsitellä vainajan perimysasetukset kokonaisuudessaan (perintöA 21.1 art). Tällöin esimerkiksi ei ole siis väliä, että vaikka vainajalla olisi omaisuutta muussa EU:n jäsenvaltiossa. Esimerkiksi Suomessa kuolleella toisen maan kansalaisella voi olla yhteyksiä toiseen EU-valtioon esimerkiksi omaisuuden sijainnin suhteen, mahdollisesti tässä valtiossa esimerkiksi lakiviittaus ei ole sallittu. Toisin sanoen, jos vainajan perimysasiat olisivat tulleet ratkaistavaksi tässä toisessa EU-valtiossa viittaus Suomen perintökaareen, perimysasioiden käsittelemiseksi olisi pätemätön. Perintöasetus kuitenkin määrää, että perimysasiat käsitellään Suomessa ja näin ollen perimys ja vainajan mahdolliset testamenttimääräykset käsitellään Suomen lakien mukaisesti, jolloin hyvin todennäköisesti vainajan viimeinen tahto saadaan kunnialla täytettyä. Kuitenkin jäämistösuunnitteluaan tekeväälle on jätetty mahdollisuus vaikuttaa oikeuspaikkaan, jossa perittävän perinnönjako toimitetaan. Tämä tehdään prorogaatiosopimuksella.⁸² Valinnan voi tehdä ainoastaan sen jäsenvaltion tuomioistuimeen, johon perittävä on viitannut testamentissaan ja lakiin, jonka hän haluaa sovellettavaksi omaa perimystään jaettaessa (perintöA 5.1. art.). Jos testamentissa ei ole mainintaa sovellettavaksi tulevasta lainsäädännöstä, toimitaan perintöasetuksen määräysten mukaisesti, koska perittävän perillisillä ei ole toimivaltaa sopia tuomioistuimen toimivallasta.⁸³

⁸¹ Mäkelä 2015, 14-15

⁸² Prorogaatiosopimus on oikeuspaikkasopimus siitä, missä perinnönjako toimitetaan tieteen termipankki.fi

⁸³ Mäkelä 2015, 13

Tilanteissa, joissa perittävä asuu EU:n ulkopuolella, mutta hänellä on omaisuutta, esimerkiksi vapaa-ajan asunnon muodossa EU:n jäsenvaltiossa, voi tämän jäsenvaltion lainsäädäntö tulla sovellettavaksi koko perimyksen osalta. Edellyttäen, että perittävä oli kuolinhetkellään tämän valtion kansalainen tai hänen edellinen asuinpaikkansa on ollut kyseisessä valtiossa viimeisen viiden vuoden aikana. Siitä huolimatta, ettei edellä mainitut edellytykset täyty jäsenvaltion tuomioistuimella on valtuus toimittaa perinnönjako valtiossa sijaitsevan omaisuuden osalta (perintöA 10 art).⁸⁴

Poikkeuksia pääsäännön toteutumiseen eli siihen, että vainajan perimys toimitetaan kuolinhetken asuinpaikan tuomioistuimen toimesta, on olemassa kaksi. Ensinnäkin, jos vainajalla on selkeästi läheisempi suhde johonkin toiseen jäsenvaltioon kuolinhetkellään, tulee tämän valtion lainsäädäntö sovellettavaksi. (perintöA 21.1 art). Tämä on kuitenkin poikkeussäännös, joten se on otettava huomioon harkiten. Toinen poikkeus liittyy jo käsiteltyyn lainvalintaan eli lakiviittaukseen. Edelleen perittävä voi valita, jonkin toisen valtion lainsäädännön sovellettavaksi omaan perinnönjakoon, kuin oman todennäköisen kuolinhetken valtion. Valinnan on kuitenkin täytettävä jokin seuraavista kriteereistä: perittävä on oltava sen valtion kansalainen joko valinnan tehdessään, tai kuollessaan. Lisäksi jos kyseessä usean kansalaisuuden omaava henkilö, hän voi valita jonkin näistä, kunhan kansalaisuusvaatimus täyttyy (perintöA 22.1 art). Perintöasetuksen tarjoamia lainvalinnan eli lakiviittauksen mahdollisuuksia on pidettävä suppeampina, kuin Suomen perintökaaren 26 luvun kuudennen pykälän antamia mahdollisuuksia. Siinä missä perintöasetus pitäytyy ainoastaan hyväksymään kansalaisvaltion lainsäädännön sovellettavaksi perimyksen toimittamiseen perintökaari antaa mahdollisuuden valita aikaisemman kotipaikkansa lainsäädännön (ei kansalaisuusvaatimusta). Lisäksi avioliitossa elävä saa valita sovellettavan lain aviovarallisuussuhteisiin (PK 26:6).⁸⁵

Perintöasetuksen myötä käyttöön tulee eurooppalainen perintötodistus⁸⁶ perintöA 62 art.), jolla perillinen, testamentinsaaja, testamentin toimeenpanija tai pesänselvittäjä voi todistaa asemansa ja valtuutensa toisessa jäsenvaltiossa (perintöA 63 art).⁸⁷

⁸⁴ Mäkelä 2015, 13

⁸⁵ Mäkelä 2015, 13

⁸⁶ Eurooppalaisesta perintötodistuksesta säädetään perintöasetuksen 62 artiklassa. Tämän avulla perilliset, testamentin toimeenpanijat ym voivat todistaa asemansa toisessa EU-valtiossa. Perintötodistusta voi hakea Uudenmaan maistraatista. Perintöasetus koskee vain 17.8.2015 eli EU:n perintöasetuksen voimaantulon jälkeen kuolleiden henkilöiden perintöä. Maistraatti.fi

⁸⁷ Helin 2013, 657

Perintöasetuksen tuomisella EU:n lainsäädäntöön voidaan nähdä olevan niin positiivisia, kuin myös negatiivisia vaikutuksia. Johtuen siitä, että perintöasetus on vielä suhteellisen uusi asia, eikä se vielä ole hirveän laajalti tunnettu suomalaisen, joko ulkomaille muuttavan tai sieltä omaisuutta hankkivan olisi hyvä tutustua tähän asetukseen. Tilanteessa, jossa perittävä muuttaa eläkepäivikseen esimerkiksi Espanjaan ja vaikka hänellä olisi jo Suomessa tehty testamentti, hänen perimykseensä sovelletaan pääsääntöisesti Espanjan lainsäädäntöä kuolinhetken asuinpaikan mukaisesti. Perittävän olisi hyvä varautua tähän esimerkiksi lisäämällä testamenttiin lakiviittaus, jos jo silloin on tiedossa, että hän muuttaa Espanjaan tai myöhemmässä vaiheessa lisäämällä lakiviittausmääräys testamenttiin. Tämä varmistaa perintökaaren soveltamisen, kunhan perittävä säilyttää Suomen kansalaisuuden.⁸⁸

Perintöasetuksesta huolimatta EU:n jäsenvaltioiden lainsäädännöt edelleen poikkeavat suurestikin toisistaan, kuten aikaisemmin tekstissäni toin esille. Esimerkiksi Espanjan lainsäädännön mukaan perillisten lakiosaoikeus on suurempi, kuin Suomessa, tätä ei voi testamentilla ohittaa, eli tämä on perillisten kannalta selkeä positiivinen asia. Myös perittävä voi saada aikaiseksi paremman lopputuloksen, jonkin toisen maan lainsäädäntöä käyttämällä. Toisaalta taas perilliset voivat joutua vastaamaan perittävän veloista, perustuen oikeuspaikkavaltion lainsäädäntöön, eikä Suomen perintökaaren. Yhtä kaikki niin perittävän, kuin myös perillisten on hyvä tutustua EU:n perintöasetuksen tarjoamiin mahdollisuuksiin, mutta myös siihen liittyviin uhkiin. Tämän lisäksi, jos henkilö on muuttamassa toiseen jäsenvaltioon, hänen on tutustua myös kyseisen valtion lainsäädäntöön tarkistaakseen, joko omien testamenttimääräystensä pitävyyden tai jos hän haluaa tehdä testamentin kokonaan tämän valtion säännösten pohjalta.⁸⁹

3.7. Lopuksi

Niin kansallisesti, kuin kansainvälisestikin dynaamisen testamentin koko dynaamisen testamentin käytön perustana on viime kädessä toteuttaa perinnönjättäjän viimeinen tahto. Kansainvälisellä tasolla dynaaminen testamentti voi olla tapa varmistaa, että

⁸⁸ Perintöasetuksen vaikutus lakiviittauksien käsittelyyn Espanjassa. Ks. Mäkelä 2015

⁸⁹ Mäkelä 2015, 14

sovellettavasta laista tai oikeusjärjestelmästä johtuvat ennalta-arvaamattomat muutokset otetaan huomioon.⁹⁰

Dynaamisen testamentin tulkitsijalla on tärkeä asema, sillä hän tekee päätöksen, onko testamentin laadintavaiheessa noudatettu kypsää harkintaa ja onko sitä toteutettu alusta loppuun. Pahimmassa tapauksessa tulkitsija tulkitsee testamentin kohdan väärin ja viimeinen tahto jää saavuttamatta. Toisaalta ilman dynaamisia elementtejä testamentintekijän viimeinen tahto voi jäädä toteutumatta testamentin joustamattomuuden vuoksi, koska tulkitsijalla ei välttämättä ole vaihtoehtona kuin yksi tulkintatapa riippumatta siitä, mikä testamentintekijän oikea tahto on.⁹¹

Kansallisessa oikeuskirjallisuudessa on kehoitettu lisäämään testamenttiin kertova osa, johon laatija voi avata syitä ja tavoitteita, mitä hän testamenttimääräyksin pyrkii toteuttamaan. Kertovan osan tulisi olla mahdollisimman johdonmukainen ja jota tulkitsemalla päästäisiin perinnönjättäjän viimeisen tahdon kannalta optimaalisimpaan lopputulokseen kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Kansainvälisessä perimyksessä kertovasta osasta voi olla suuri apu, sillä se voi osoittaa perittävän ymmärryksen kansainvälisen perimyksen peruseriaatteista. Kansainvälisessä perimyksessä on lisäksi ensisijaisen tärkeää kertovan osan täsmällisyys ja kokonaisvaltainen harkinta, jotta voidaan todeta testamentin olevan itsenäisesti laadittu ilman ulkopuolista vaikutusta.⁹²

⁹⁰ Mikkola 2014, 880

⁹¹ Mikkola 2014, 875-876

⁹² Mikkola 2014, 880

4 DYNAAMINEN TESTAMENTTI KÄYTÄNNÖN ELÄMÄSSÄ

4.1. Dynaamisen testamentin käytännön soveltaminen kansainvälisissä perimystilanteissa

Peilattessani oikeuskirjallisuudesta oppimaani omiin näkemyksiini, näen Tuulikki Mikkolan kanssa saman mahdollisuuden dynaamisen testamentin hyödyntämisestä kansainvälisissä perimystilanteissa. Suomalaisia ihmisiä muuttaa työn perässä tai viettämään eläkepäiviään muihin maihin. Suomessa on muun muassa käynnissä ELY-keskuksen johtama ESR-hanke, jonka tarkoituksena on turvata osaavan työvoiman saatavuutta ja edistää työvoiman liikkuvuutta Euroopasta Suomeen ja päinvastoin. Tuhansia suomalaisia on muuttanut esimerkiksi Ruotsiin, Viroon, Englantiin, Espanjaan, sekä myös EU:n ulkopuolelle, kuten Australiaan ja Thaimaahan.⁹³

Nostan esille Espanjassa asuvat suomalaiset, koska käsitykseni on, että suuri osa heistä on eläkeläisiä, joilla testamenttiasiat ovat todennäköisesti hieman ajankohtaisempia, kuin työikäisillä suomalaisilla. Espanjan oma lainsäädäntöhän on erittäin tiukka, mitä tulee esimerkiksi lakiviittausten hyväksymiseen testamentissa, kuten aiemmin opimme. EU:n perintöasetuksen myötä lakiviittausten voi tehdä henkilön omaan kansalaisuusvaltioon, jolloin on mahdollista soveltaa Suomen lakia perittävän testamentin toimeenpanossa. Ilman lakiviittausta jaettavaan perintöön sovelletaan perintöasetuksen mukaisesti siis kuolinhetken asuinpaikan lakia eli Espanjan lakia. Espanjassa asuvalla suomalaisella on voinut rakentua uusia perhesiteitä Espanjaan, vanhojen Suomeen ulottuvien siteiden lisäksi. Jos testamentti on laadittu aikana, jolloin tekijä on asunut vielä Suomessa, nämä mahdolliset tulevat siteet Espanjaan eivät voi mitenkään olla vielä tiedossa, eikä niitä näin ollen testamentissa pystytä huomioimaan. Kuitenkin laatiessaan dynaamisen testamentin, jossa on lakiviittaus Suomen perintökaareen, perittävä voi määrätä testamentilleen toimeenpanijan, jolle perittävä delegoi päätösvaltaa lopullisesta perinnönjaosta, näin testamentin saa joustavammaksi, sekä myös perittävän siteet Espanjaan tulee todennäköisemmin huomioiduiksi.

⁹³ ELY-keskus 2013.

Päinvastaisessa tilanteessa Suomessa asuva espanjainen perinnönjättäjä voi käyttää hyödykseen Suomen oikeusjärjestelmän suhtautumista päätösvallan delegointiin. Samalla tavalla espanjalaisella perittävällä voi olla testamenttiaan laatiessa epätietoutta esimerkiksi siitä, kuka hänen alaikäisistä lapsistaan ottaa ohjat perittävän omistamassa yrityksessä. Suomen lainsäädännön turvin perittävä voi delegoida päätösvaltaa nimeämälleen testamentin toimeenpanijalle, jonka arvioitavaksi jää kuka lapsista on sopivin yrityksen johtaja. Korostan vielä, että tällainen delegointi ei olisi mahdollinen Espanjan oikeusjärjestelmän mukaisessa testamentin toimeenpanossa lainsäädännön vuoksi.

Testamentin toimeenpanotilanteissa, joissa kyseeseen tulee mahdollisuus soveltaa Suomen perintökaarta, testamentin dynaamiset osat voidaan todeta lähes aina tehokkaiksi.⁹⁴ Kansainvälisiä perimystilanteita ajatellen, ongelmia voi nousta esille tilanteissa, kun sovellettava laki ei olekaan perintökaari. Kuten aikaisemmin kävi ilmi, Euroopan oikeusjärjestelmillä ei ole yhteistä linjaa päätösvallan delegoinnista. Vaikka Tuulikki Mikkolan esille tuoma ajatus dynaamisen testamentin hyödyntämisestä kansainvälisissä tilanteissa olisi varmasti hyödyllinen ja ihmisten muuttoliike eri maasta toiseen tarjoaisi edellytykset sen käytölle, yksittäisen maan vallitsevan lainsäädännön muokkaaminen on mahdotonta. Alleviivaan, että näen dynaamisessa testamentissa mahdollisuuden olla mullistamassa kansainvälistä jäämistösunnittelua, mutta se vaatii aikaa ja oikeusjärjestelmien yhdenmukaistamista. Lähtökohtana voisi esimerkiksi olla EU:n perintöasetuksen muokkaaminen koko EU-alueen yhteiseksi laiksi, joka otetaan aina huomioon, kun kyseessä on kansainvälinen perittävä. Tietysti perintöasetuksen näkökulma on oltava, että päätösvallan delegointi testamentilla todetaan tehokkaaksi. Tästä varmasti koituu ongelmia, koska yleinen vallitseva mielipide unionin päätösvallan lisäämiselle lienee tällä hetkellä olevan EU-vastainen. Näen tällä hetkellä ainoana mahdollisuutena dynaamisen testamentin tunnettavuuden lisäämisen kansallisella tasolla, minkä kautta saatua tietoutta ja osaamista voidaan levittää kansainvälisellä tasolla.

⁹⁴ Palauta mieleen aikaisemmin opitut ehdot, jotka pitää käydä ilmi dynaamisen testamentin tehokkuuden varmistamiseksi

4.2. Kansallinen taso

Mielestäni dynaamisen testamentin tietouden lisäämisen lähtökohta kansallisella tasolla on oltava, että viikoittain työssään testamenttien parissa työskentelevät juristit saavat asianmukaista koulutusta ja opastusta dynaamisesta testamentista. Työharjoitteluni kautta minulle kävi ilmi, että lakimiehille ja asianajajille järjestetään monipuolisia koulutuksia, jotka antavat heille lisätietoa ja tukea heidän työskentelyynsä. Käsitykseni mukaan joissain koulutuksissa myös dynaamista testamenttia on sivuttu, mutta sitä ei kuitenkaan ole käsitelty perinpohjaisesti.

Näen koulutuksen tarkoituksena ajattelutavan omaksumisen, jonka mukaan dynaamista testamenttia voi ja pitää tarjota jäämistösuunnitteluasiakkaille. Näen erittäin epätodennäköisenä, että jäämistösuunnitteluasiakas itse tiedustelisi dynaamisen testamentin mahdollisuutta hänen jäämistönsä suunnittelussa, koska juridiset toimenpiteet perustuvat hyvin pitkälti juristien osaamiseen. Tästä johtuen toimenpiteet mielletään hyvin vieraisiksi ja byrokraattisiksi, jotka johtavat tilanteeseen, jossa asiakas ei osaa tuoda esille omia ajatuksiaan ja mielipiteitään, vaikka ne voisivat parhaimmillaan tehostaa hänen asiansa hoitoa.

Työharjoittelussani saadun kokemukseni perusteella dynaamisen testamentin käytännöt ovat monelle juristillekin vieraita, eli vaikka asiakas tiedustelisikin dynaamisen testamentin mahdollisuutta, sen soveltaminen voi kariutua juristin oman osaamisen puutteeseen. Koulutuksilla siis voisi olla paikkansa. Juristien työssä voi olla myös tilanteita, jossa dynaamisen testamentin piirteitä sovelletaan testamenttiin, tietämättä, että sovelletut piirteet tiedostetaan dynaamisiksi. Näen myös tämän koulutusten lisäämistä puoltavana seikkana.

4.2.1. Lakitoimistojen markkinointi dynaamisen testamentin avulla

Juristit ovat mielestäni asiakaspalvelijoita siinä missä eri alojen myyjätkin. Juristit myyvät omaa oikeudellista osaamistaan asiakkailleen. Opit dynaamisesta testamentista voivat olla ensi arvoisen tärkeitä, ne voivat parhaimmillaan antaa eväät toimia mahdollisena suunnannäyttäjänä tulevaisuuden jäämistösuunnittelussa. Se on vain osattava käyttää hyödyksi. Lakitoimistoja on erityisesti suurempien kaupunkien keskustoissa jo lähes joka kadun kulmassa. Monien olemassaolosta ei suuri yleisö ole edes tietoinen.

Lakitoimistoaan pyörittävä juristi on yrittäjä siinä missä esimerkiksi minkä tahansa suuryrityksen omistaja. Molempia yhdistävä tekijä on halu tehdä toiminnallaan voittoa. Riittääkö lakitoimistotoiminnan maksimaaliseen voitontekoon tyytyminen satunnaiseen asiakasvirtaan, silloin kuin asiakas sitä tarvitsee, perusteella. Dynaamisen testamentin myyminen asiakkaille voisi toimia hyvänä lähtökohtana lakitoimistojen uudessa tuloshakuisessa näkökulmassa. Toinen esimerkki, joissa voidaan tarvita juristien apua ovat yritysten väliset sopimukset, joiden laadinnassa usein tarvitaan juridista osaamista. Yritykset tekevät sopimuksia päivittäin, jolloin parhaimmillaan sen työllistävä vaikutus näkyy yrityssopimuksiin erikoistuneen lakitoimiston toiminnassa laajamittaisena yhteistyönä eri yritysten kanssa.⁹⁵ Asiakassuhteet ovat rahakkaita lakitoimistoille, lisäksi yritysyhteistyön pohjalta lakitoimisto voi saada yrityksissä työskentelevistä ihmisistä henkilöasiakkaita toimistolle. Kuvio toimii myös päinvastoin, eli hyvin hoidettu toimeksianto yrittäjänä toimivan henkilöasiakkaan kanssa voi poikia rahakkaamman toimeksiannon tai jopa pidemmän asiakassuhteen yrittäjän yrityksen kanssa.

Palataan dynaamiseen testamenttiin, sen voi laatia lähes missä elämäntilanteessa tahansa. Dynaamiset piirteet luovat turvaa nuorille testamentinlaatijoille, koska luonnollisesti elämäntilanteet voivat muuttua moneen kertaan, ennen kuin testamentti tulee täytäntöönpanoon. Laadittu testamentti tuo lisäksi perillisille turvaa esimerkiksi äkillisissä kuolemantapauksissa, jos lakimääräinen perimys olisi muutoin monimutkainen. Niin valitettavaa kuin se on, kuolema ei aina katso ikää ja terveystilannetta. Edellinen lause ei suoraan toimi välttämättä hyvän mainoslauseena, mutta sen on hyvä käydä ilmi lakitoimiston markkinoinnissa. Mitä nuoremman asiakkaan lakitoimisto itselleen saa, sitä pidemmän asiakassuhteen toimisto pystyy hänen kanssaan rakentamaan. Asiakassuhde lähtee liikkeelle edellä mainitusta dynaamisesta testamentista. Samalla kertaa voidaan laatia esimerkiksi avioehtosopimus puolisoiden välillä. Muutaman vuoden kuluttua asiakas valitettavasti eroaa, jolloin kyseeseen tulee ositussopimuksen laadinta. Lisäksi elämänsä aikana tämä asiakas voi myydä omaisuuttaan, johon pitää laatia kauppakirja, hän saattaa myös lahjoittaa omaisuuttaan lapselleen, jolloin on laadittava lahjakirja. Kuoleman jälkeen asiakkaasta on laadittava perukirja ja hänen perintöään jaettaessa ositus- ja perinnönjakosopimus.

⁹⁵ Laki24.fi sivustolta löytyy monia artikkeleita, joissa pureudutaan yritysten tekemiin sopimuksiin eri näkökulmista. Laki24 2018. Oma näkökulmani on, että sopimuksia laadittaessa on noudatettava ehdotonta huolellisuutta ja tarkkuutta, jonka näen ehdottomana laki- ja asianajotoimistojen vahvuutena.

Hyvin omaksutut perustiedot, hyvä ja itsevarma myyntipuhe asiakkaalle dynaamisesta testamentista ovat hyvä pohja ja ne voivat saada aikaan tapahtumaketjun, joka saa asiakkaat käyttämään kyseisen lakitoimiston palveluita myös muissa lakimiehen osaamista vaativissa asioissa. Mutta kuinka saada asiakkaat kuulemaan tämä myyntipuhe? Kun ajattelee lakitoimistojen markkinointiviestintää, mieleen ei tule kovin monia toimistoja, jotka käyttävät erilaisia viestinnän keinoja toiminnassaan.⁹⁶ Markkinointiviestintä voi olla monille lakitoimistoille liian kallis ylläpidettävä,⁹⁷ mutta valitettavan usein sen kokema hyötyä ei osata ajatella. Ei tulla pohtineeksi mahdollisuutta, mitä kaikkea sen avulla voidaan saavuttaa. Tyydytään ajatukseen, että minulle tulee asiakkaita, kun he itse apua tarvitsevat. Tämä johtaa lopputulokseen, jossa potentiaalisen asiakkaan tekemä valinta ei välttämättä perustu, minkään toimiston työnlaatuun, vaan puhtaasti sattumanvaraisuuteen. Toisin sanoen, jos lakitoimisto ei pysty markkinointiviestinnän avulla tekemään eroa muihin toimistoihin, on arpapeliä, minkä toimiston asiakas valitsee. Toki asiakkaan valintaan voi vaikuttaa aikaisemmat kokemukset, hinnasto ja ns. puskaradio, jotka osaltaan kuuluvat myös markkinoinnin piiriin, mutta itseään esille tuomisella myös markkinointiviestinnän avulla ei ainakaan ole negatiivista vaikutusta uusasiakashankinnassa. Markkinointiviestinnänvälineitä on vain osattava käyttää. Sosiaalinen media on oiva mainontapaikka,⁹⁸ jos halutaan saavuttaa nuoria ja työikäisiä ihmisiä, kun taas esimerkiksi flajereiden jättämisellä kahviloihin voidaan saavuttaa potentiaalisia eläkeläisasiakkaita, kun he saapuvat juomaan aamukahviaan. Paikallisradiot ja -lehdet voivat myös toimia mahdollisten eläkeikäisten asiakkaiden saavuttamisessa. Jalkautuminen erilaisille messuille ja tapahtumiin osoittaa yhteisöllisyyttä ja parhaimmillaan tuo isoja asiakasvirtoja, kun samassa tilaisuudessa pääsee kasvotusten keskustelemaan monien eri ihmisten kanssa.

Ennen kuin lakitoimistot voivat alkaa mainostaa toimintaansa dynaamisen testamentin turvin, toimistoa ylläpitävien juristien on oltava perillä dynaamisen testamentin saloista. Koulutuksien kautta on mielestäni tehokkainta lisätä dynaamisen testamentin tietoutta juristeille Suomessa. Koulutuksien lisäämistä puoltaa lisäksi nykyaikainen yleinen

⁹⁶ Erilaisia markkinointiviestinnän välineitä: Puranen 2017.

⁹⁷ Mainostoimisto Funlus Oy:n sivuilla on kattava hinnasto, josta löytyy hinnat, niin käyntikorteille ja kylteille, kuin myös Facebook mainonnalle. Esimerkiksi facebook-mainonnan hinnoittelu Funlus Oy:ssa perustuu klikkaustenmäärään, siten että klikkaushinta pyörii välillä 0,1-0,5€. Funlus Oy Mainostoimisto 2018.

⁹⁸ SoMe-mainonta, erityisesti Facebook-mainonta on kasvattanut suosiotaan yritysten keskuudessa viime vuosina. Suurin syy tälle on mainonnan hyvä kohdistettavuus oikealle asiakaskohderyhmälle. Funlus Oy Mainostoimisto 2018.

mielipide oman osaamisensa kehittämisestä työelämässä, joka koetaan ensiarvoisen tärkeäksi. Kukaan meistä ei voi kuvitella olevansa valmis ammattilainen valmistuttuaan koulusta ja saatuaan ensimmäisen työpaikkansa. Ihmisen on pystyttävä mukautumaan muuttuvaan maailmaan, joka tarkoittaa muun muassa itsensä kehittämistä koulutuksin.⁹⁹

Dynaaminen testamentti on kuten todettua verrattain uusi käsite, joka voi tulevaisuudessa mullistaa koko jäämistösuunnittelun. Dynaamisia piirteitä hyödynnetään monenlaisissa sopimuksissa liike-elämässä, koska sopimushetkellä ei voida olla varmoja vallitsevista olosuhteista sopimuksen toteutus-, saati valmistumishetkellä. Näihin pyritään saamaan joustoa dynaamisilla keinoilla.¹⁰⁰ Suorittaessani toisen vuoden tradenomiopintoja Turun ammattikorkeakoulussa juridiikan suuntautumispolulla lukuvuonna 2016-2017, opintosuunnitelmaani kuului Ennakoivan sopimisen kurssi. Kurssilla nimenomaan perehdyttiin mahdollisten olosuhdemuutosten ennakoimiseen erilaisin sopimuspykälin. Toisaalta opimme myös, että sopimukseen jää väistämättä kohtia, joihin on mahdotonta varautua, tällaisia seikkoja varten esille nousevat sopimuksen dynaamiset piirteet, jotka antavat joustoa ongelmatilanteiden sattuessa.¹⁰¹

4.2.2. Vuorovaikutussuhde

Kun juristi saa toimeksiannon hoitaa asiakkaansa asioita, ilman hyvää vuorovaikutussuhdetta työn suorittaminen kunnialla ja molempia tyydyttävällä tavalla on käytännössä mahdotonta. Erityisesti testamenttiasioissa juristin on tärkeä ottaa selvää kaikista mahdollisista asioista, joita testamenttiasiakas haluaa sisällyttää testamenttiinsa. Ilman kokonaisvaltaista tietoa, testamentti jää suurella todennäköisyydellä vajaaksi, eikä tyydytä juristia, saati asiakasta.

⁹⁹ Ekonomit.fi sivustolla on kirjoitettu oman osaamisensa kehittämisen merkityksestä. Sen mukaan oman osaamisen kehittäminen voi olla osaamisen päivittämistä, laajentamista, syventämistä tai kokonaan uudelleen suuntaamista. Yksittäisen henkilön osaamisen kehittäminen on osa kokonaisvaltaista koko työyhteisön toiminnan kehittämistä, joka taas voi olla yksi osa koko yrityksen tavoitteista. Seminaarit, konferenssit ja koulutukset tärkeiksi oman osaamisen kehittämisen työkaluiksi. Samat välineet toimivat varmasti myös dynaamisen testamentin tiedon levittämiskeinona. Suomen Ekonomit. 2018.

¹⁰⁰ Sorsa 2016. Ennakoivan sopimisen kurssi. Turun AMK.

¹⁰¹ Aikaisemmin opinnäytetyössäni toi esimerkissä esille yrittäjän, joka pohti kuka hänen lapsistaan olisi valmis hänen seuraajakseen yrittäjän kuoltua. Mitä dynaamista keinoa hän käytti halutun lopputuloksen saavuttamiseksi?

Dynaamista testamenttia laadittaessa kyseeseen tulee kenties jopa muita testamenttilajeja enemmän asiakkaan ja juristin välinen vuorovaikutus. Ilman toimivaa vuorovaikutussuhdetta dynaamisen testamentin laadinnasta tulee haasteellista ja suurella todennäköisyydellä se tuomitaan pätemättömäksi¹⁰². Myöskään testamentissa ei huonon vuorovaikutussuhteen vuoksi välttämättä tuoda esille kaikkia perinnönjättäjän esille tuomia asioita tai ne tuodaan esille puutteellisesti. Pahimmillaan tämä johtaa tilanteeseen, jossa päteväksi julistettu dynaaminen testamentti ei toteuta perinnönjättäjän viimeistä tahtoa.

Hyvällä vuorovaikutussuhteella näen vielä suuremman merkityksen, kuin yksittäisen dynaamisen testamentin laadinnan onnistumisen. Nimittäin uskon toimivan vuorovaikutussuhteen parantavan koko lakitoimiston toimintaa. Työharjoittelun kautta saadun näkemykseni mukaan lakitoimiston toiminta mielletään hyvin vieraaksi ja byrokraattiseksi. Juristit nähdään monissa tilanteissa etäisiksi, mikä johtaa siihen, että kaikkia mieleen tulevia asioita, ei uskalleta tai viitsitä kysyä. Dynaamisen testamentin kautta tuleva vuorovaikutus on juristilähtöistä ja se voi parhaimmillaan osoittaa asiakkaille, että juristitkin ovat vain ihmisiä ja heidän kanssaan voi juridisten asioiden lisäksi keskustella myös muista asioista. Kun yhä useammat asiakkaat huomaavat edellisen kaltaisia piirteitä lakitoimistojen toiminnassa, sana alkaa levitä, mikä tuo todennäköisesti uusia asiakkaita. Tämä edelleen johtaa tutustumiseen lakitoimistojen toimintaa ja ajan kuluessa lakitoimiston tarjoamat palvelut mielletään yhtä arkipäiväisiksi, kuin pankki- tai vakuutuspalvelutkin. On toki muistettava, että lakitoimistot käsittelevät paljon esimerkiksi rikosasioita, jotka eivät ole arkipäiväistä toimintaa ihmiselle, kuten esimerkiksi pankkiasioden hoitaminen. Kuitenkin näen tämän kehittyvän vuorovaikutussuhteen parantavan myös rikosasioiden käsittelyä. Juristin on helpompi puolustaa ja ajaa asiakkaansa asiaa, kun asiakas uskaltaa totuudenmukaisesti avautua käsittelyyn liittyvistä asioista. Mitä enemmän juristi on perillä asiakkaansa asioista, sitä todennäköisempi on asiakasta ja juristia miellyttävä lopputulos.

Dynaamisen testamentin lisäksi lakitoimistoilla on myös muita tapoja parantaa omia vuorovaikutustaitojaan. Esimerkiksi luennoniminen ja vierailu työpaikoilla tai eläkeläistapahtumissa ovat loistavia mahdollisuuksia toimistoille. Myös avoimien ovien päivä lakitoimistoihin voisi saada aikaan asiakasvirran kasvua. Omakohtaisena esimerkkinä, toimistomme osallistui työharjoitteluni aikana eläkeläismessutapahtumaan

¹⁰² Palauta mieleen dynaamisen testamentin pätemättömyysperusteet

Raision kaupungintalolla. Meillä oli oma ”ständi”, jossa kerroimme toimiston toiminnasta sekä tarjoamistamme palveluista. Aistin, että se herätti aitoa kiinnostusta ihmisten keskuudessa, ja tällä tavoin onnistuimme myös lisäämään toimistomme asiakaskuntaa. Kuten huomata saattaa samalla, kun juristi haluaa kehittää omia vuorovaikutustaitojaan, hän samalla markkinoi omaa lakitoimistoaan.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Toivon selkiyttäväni opinnäytetyötäni lukevien ajatuksia dynaamisesta testamentista. Matkan varrella huomasin, että periaatteessa dynaaminen testamentti käsitteenä perustuu yksinkertaiseen ajatukseen joustavasta jäämistösuunnittelun työkalusta. Tämän avulla perinnönjättäjä pystyy esimerkiksi omistusoikeustestamenttia helpommin varautumaan tulevaisuuden mahdollisiin muutoksiin. Kuitenkin sen soveltaminen käytännössä vaatii juristilta äärimmäistä osaamista ja saumatonta yhteistyötä juristin ja hänen testamenttiasiakkaansa välillä. Vain tällä tavoin dynaaminen testamentti voi täyttää Suomen lain edellyttämät muotomääräykset itsenäistä ajattelua ja omaa henkilökohtaista päätöstä vaativasta asiakirjasta.

Koulutuksien lisääminen ja sitä kautta juristien tietouden kasvattaminen dynaamisesta testamentista ovat loistava lähtökohta sen soveltamisen aloittamiselle, mutta se ei yksinään riitä. Kuten kaikessa yritystoiminnassa juristit tarvitsevat asiakkaita, jotta dynaaminen testamentti pystyy käytännössä toimimaan yhteiskunnassa. Viimekädessä asiakkaat päättävät, onko dynaaminen testamentti tarpeellinen lisä jäämistösuunnitteluun, joka on omiaan myös vaikuttamaan sen kysyntään. Kuitenkin, ennen kuin voimme mitata dynaamisen testamentin, tai ylipäätään minkä tahansa tuotteen kysyntää sitä on mainostettava potentiaalisille asiakkaille. Markkinointiviestinnän keinot ovat hyvin laajat ja moninaiset. Oikeita keinoja käyttämällä sekä hieman pääomaa sijoittamalla maksimaalisen kohderyhmän saavuttaminen.

Toin työssäni esille esimerkiksi Facebook-mainonnan, jonka avulla on entistä helpompi kohdentaa mainontaa juuri halutulle kohderyhmälle, esimerkiksi 40-50 -vuotiaille työssäkäyville ihmisille. Kysymys kuuluu, kuinka moni juristi on halukas saamaan toimistolleen näkyvyyttä mainostamalla dynaamista testamenttia? En pysty työlläni tähän vaikuttamaan muutoin, kuin rohkaisemalla juristeja ensin kouluttamaan itseään dynaamisen testamentin saloihin ja tämän jälkeen mainostamaan osaamistaan markkinointiviestinnän keinoin. Uskon sen olevan ainakin pienen hetken myyntivaltti markkinoilla, ja tämä pieni hetki voi olla ratkaiseva. Juristien apua ei tarvita päivittäisessä elämässä, joten uskon ihmisten kääntyvän tuttujen juristien puoleen, kun he apua tarvitsevat. Mainostamalla dynaamista testamenttia näitä ”tuttuja” voi saada paljon lisää.

6 LÄHTEET

Kirjalähteet:

Aarnio, A. & Kangas, U. 2015. Suomen Jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus. 5. Uudistettu painos. Helsinki. Alma Talent.

Helin, M. 2013. Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. Helsinki. Talentum Media Oy.

Kangas, U. 2018. Perhevarallisuus-oikeus. 3. Uudistettu painos. Helsinki. Alma Talent

Kolehmainen, A. & Rabinä T. 2012. Jäämistösuunnittelu. Helsinki. Talentum Media Oy.

Mikkola, T. 2009. Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. WSOYpro Oy. Helsinki.

Internet –lähteet:

ELY-keskus. 2013. Työvoiman liikkuvuus Euroopassa –hanke: Rajatonta osaamista. Monikulttuuristen työyhteisöjen kehittämiskumppani. Viitattu 14.5.2018 <https://www.ely-keskus.fi/web/tyovoimanliikkuvuus>

Funlus Oy mainostoimisto. 2018. #mainostoimisto #tekemisen ytimessä. Viitattu 14.5.2018 <https://www.funlus.fi>

Laki24.fi. 2018. Sopimusoikeus, Vahingonkorvausoikeus. Viitattu 14.5.2018 <https://www.laki24.fi/artikkelit/sopimusoikeus-vahingonkorvausoikeus/>

Puranen, T. 2017. Mitä on markkinointiviestintä? – Markkinointi. Viitattu 14.5.2018 <https://www.ammattijohtaja.fi/mita-markkinointiviestinta-markkinointi/>

Suomen Ekonomit. 2018. Osaamisen kehittämällä syvennetään ammattitaitoa. Viitattu 14.5.2018 <https://www.ekonomit.fi/osaamisen-kehittaminen?inheritRedirect=true>

Pro gradu –tutkielma:

Mäkelä, H. 2015. Perittävän perintöverosuunnittelu veronkiertonormien rajoissa. Oikeustieteellinen tiedekunta: perhe- ja jäämistöoikeus. Lapin Yliopisto. Julkaistu Edilexissä 25.5.2016. Viitattu 14.5.2018 <https://www.edilex.fi/opinnaytetyot/16245>

Referee-artikkeli:

Mikkola, T. 2014. Defensor legis 2014/6 s. 868. Dynaaminen testamentti osana kansainvälisen perittävän jäämistösuunnittelua. Viitattu 14.5.2018 <https://www.edilex.fi/defensor legis/14494>

Luentolähteet:

Tuunainen, P. Perintö- ja testamenttioikeuden ajankohtaispäivä –luento. Turun Kesäyliopisto. Turku 6.2.2018

Kurssit:

Sorsa, K. Syksy 2016. Ennakoivan sopimisen kurssi. Turun ammattikorkeakoulu.